

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра дошкільної освіти

01 освіта

012 дошкільна освіта

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

«Організаційно-педагогічні умови формування соціального досвіду дітей 5 років засобами ігрових технологій»

Студентки:

Буханистої Тетяни Юріївни

Науковий керівник:

Матвієнко Світлана Іванівна,

канд. пед. наук, доцент

Рецензенти:

Аніщук Антоніна Миколаївна,

канд. пед. наук, доцент

Пихтіна Ніна Порфиріївна,

канд. пед. наук, доцент.

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Буханиста Т. Ю. Організаційно-педагогічні умови формування соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій / Буханиста Т. Ю. – Кваліфікаційна робота. – Ніжин, 201. – с.

Наукова робота присвячена аналізу проблеми формування соціального досвіду у дошкільників 5 років. Здійснено науковий аналіз поняття «соціальний досвід». Визначено особливості засвоєння соціального досвіду дітьми середнього дошкільного віку. Надано соціокультурну характеристику гри та відповідних ігрових як засобу формування соціального досвіду дошкільників. Проведено експериментальне дослідження з виявлення та перевірки організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій. Розкрито методіку організації роботи з перевірки організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду в дітей середнього дошкільного віку засобами ігрових технологій. Надано результати проведеної експериментальної роботи.

Ключові слова: соціальний довід, діти середнього дошкільного віку, гра, ігрові технології.

Bukhanista T. Yu. organizational and pedagogical conditions for the formation of social experience in children of 5 years by means of Game technologies / Bukhanista T. Yu.-Qualification Work. Nezhin publ., 201.

The scientific work is devoted to the analysis of the problem of forming social experience in 5-year-olds. A scientific analysis of the concept of "social experience" is carried out. The peculiarities of assimilation of social experience by children of middle preschool age are determined. Socio-cultural characteristics of the game and the corresponding games as a means of forming the social experience of preschool children are given. An experimental study was conducted to identify and verify the organizational and pedagogical conditions for the formation of social experience in children aged 5 years by means of Game technologies. The methodology of organizing work on checking the organizational and pedagogical conditions for the formation of social experience in children of middle preschool age by means of Game Technologies is revealed. The results of the conducted experimental work are presented.

Keywords: social argument, children of middle preschool age, Game, Game technologies.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ В ДІТЕЙ 5 РОКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	9
1.1. Соціальний досвід як психолого-педагогічна проблема	9
1.2. Специфіка формування соціального досвіду у дітей 5 років	14
1.3. Соціокультурна характеристика ігрових технологій як засобу формування соціального досвіду дошкільників 5 років	18
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	23
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ В ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	24
2.1. Критерії, показники та рівні сформованості соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій	24
2.2. Методика дослідження рівнів сформованості соціального досвіду в дітей середнього дошкільного віку засобами ігрових технологій ..	28
2.3. Аналіз педагогічних чинників формування соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій	39
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	48
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ В ДІТЕЙ 5 РОКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	50
3.1. Обґрунтування педагогічних принципів та організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду в дошкільників п'яти років засобами ігрових технологій	50

3.2. Методика організації роботи з перевірки організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду дітей середнього дошкільного віку ігрових технологій	55
3.3. Оцінка ефективності організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду 5-ти річних дітей засобами ігрових технологій .	61
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

З перших днів свого життя дитина оточена різними людьми та з самого початку бере участь у соціальних взаємодіях. Це і є той досвід спілкування, який дитина набуває, перш ніж навчитися говорити. Людина є соціальним буттям процес її соціалізації залежить головним чином від соціальних законів та формується лише за наявності відповідних соціальних умов життя.

Взагалі проблема соціалізації дітей дошкільного віку в контексті наукових досліджень є відносно новою, але декілька вчених підкреслюють її особливе значення для розвитку дитини: Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Курінна, Н. Лисенко, Т. Пономанська, І. Рогальська та ін. Вони визначають феномен соціалізації як надбання дітей дошкільного віку через соціальний досвід, який досягається шляхом орієнтації в життєвому середовищі, адаптації до навколишнього світу, трансформації у природи, ставлення самого до себе та оточуючих.

У процесі взаємодії з іншими людьми дошкільник отримує певний соціальний досвід, який суб'єктивно асимільований, стає частиною його особистості. Процес формування соціального досвіду дитини впливає не тільки на її оточення, але і на діяльність, в якій вона займається.

Враховуючи реалії сучасності, формування соціального досвіду як основи соціальної компетентності має починатися з дошкільного періоду. Потреба в соціальному досвіді дошкільника представлена у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні. У цьому державному стандарті розвиток дитини в дошкільному віці визначається, зокрема, необхідністю створення сприятливих умов для встановлення соціального досвіду, основ соціальної компетентності дитини, розвитку соціальних емоцій і мотивацій, а також орієнтації на життя в реальних соціальних умовах.

Першорядну роль у формуванні соціального досвіду дитини надає ігрова діяльність – як провідна щодо дітей 5-ти років. Її великий соціалізуючий потенціал дозволяє малюкові повномірно опанувати досвід

інших поколінь, засвоювати правила суспільного поведіння, норми поведінки у соціумі. Гра навчає дітей встановлювати соціальні контакти, налагоджувати взаємини, виявляти особистісні якості (толерантність, поступливість, доброзичливість), що є надзвичайно затребуваним у сьогоденному суспільстві.

У дошкільній освітній практиці на сьогодні все активніше використовуються спеціальні ігрові технології, які спрямовані на розвиток та соціалізацію дітей. Технології підвищують комунікативні та соціалізуючі можливості дитини. Стосовно дітей 5-ти років варто застосовувати лише певні види таких технологій, проте останні здатні визначити дієвий позитивний вплив на соціалізованість дитини, розширення її соціального досвіду.

Однак, слід констатувати, що соціалізуючий та розвивальний потенціал ігрових технологій більшою мірою спрямований на роботу з дітьми 6-7 років. Необхідність здійснення наукової роботи щодо використання ігрових технологій у формуванні соціального досвіду п'ятирічних дітей обумовлено вибір теми дослідження *«Організаційно-педагогічні умови формування соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій»*.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити організаційно-педагогічні умови формування соціального досвіду у дітей 5-ти років засобами ігрових технологій.

Реалізація поставленої мети уможлиблюється розв'язанням таких **завдань:**

1. Розкрити сутнісні ознаки соціального досвіду як психолого-педагогічної категорії та виявити особливості формування соціального досвіду в дітей п'ятого року життя.

2. Надати соціокультурну характеристику гри як засобу формування соціального досвіду у дітей середнього дошкільного віку та обґрунтувати щодо цього потенціал ігрових технологій.

3. Розробити критерії, показники та визначити рівні сформованості соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій.

4. Проаналізувати стан практики закладу дошкільної освіти щодо формування соціального досвіду в дітей середнього дошкільного віку за використання ігрових технологій та визначити чинники впливу на ефективність даного процесу.

5. Здійснити дослідницько-експериментальну перевірку педагогічних умов формування соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій та надати відповідні результати.

Гіпотеза дослідження полягала у наступному: процес формування у дітей середнього дошкільного віку соціального досвіду за використання у ньому ігрових технологій буде ефективним за дотримання наступних умов:

- 1) забезпечення опори на вікові особливості дошкільників п'яти років у даному процесі;
- 2) використання різних видів ігрових технологій щодо втілення у них набутого дітьми соціального досвіду;
- 3) створення соціально-розвивального середовища щодо творчої реалізації набутого старшими дошкільниками соціального досвіду.

Об'єкт дослідження – формування соціального досвіду у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій.

Наукова новизна та теоретичне значення роботи полягає у:

- 1) теоретичному обґрунтуванні поняття «соціальний досвід»;
- 2) розкритті особливостей засвоєння дітьми досвіду буття у соціумі дітьми 5-ти років;
- 3) характеристиці специфіки ігрових технологій стосовно соціалізації дітей 5-ти років;
- 4) здійсненні теоретичного аналізу практики ЗДО щодо формування соціального досвіду дошкільників 5-ти років засобами ігрових

технологій,

- 5) виявленні, обґрунтуванні та вивченні в практиці ЗДО педагогічних умов формування соціального досвіду дітей 5 років засобами ігрових технологій;
- б) характеристиці рівнів соціального досвіду п'ятирічних дошкільників, сформованих засобами ігрових технологій.

Практичне значення роботи визначається розробкою системи роботи з використання ігрових технологій у процесі формування соціального досвіду дітей 5-ти років. Експериментальний матеріал можна використовувати у практиці роботи закладів дошкільної освіти з проблеми соціалізації дитини старшого дошкільного віку.

Методи дослідження:

- *теоретичні*: вивчення психолого-педагогічної літератури, систематизація, аналіз, синтез, класифікація.
- *емпіричні*: педагогічне спостереження, колективна бесіда, ігрова ситуація, індивідуальна бесіда, анкетування, ситуація вибору поведінки, аналіз навчально-методичної документації.
- педагогічний експеримент (на констатувальному, формувальному та контрольному етапах);
- методи *статистичної обробки* отриманих результатів дослідження.

Впровадження результатів дослідження здійснювалося через:

I. *Участь у:*

1. IV Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Софія Русова-предтеча Нової української школи», смт Ріпки, Ріпкинська гімназія імені Софії Русової, 25-26 лютого 2021 року.
2. Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку», м. Ніжин, 20-21 листопада 2018 р.

3. Вузівській звітній науково-практичній конференції студентів спеціальності «Дошкільна освіта», НДУ імені Миколи Гоголя, 22 червня 2021 р.
4. Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференція студентів, магістрів та молодих науковців «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку», м. Ніжин, НДУ ім. М. Гоголя 26 жовтня 2021 року.

Друк статей:

- 1) «Ігрові технології як засіб формування соціального досвіду дошкільників» // збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку», м. Ніжин, 23 листопада 2020 р. – С. 47-51.
- 2) «Взаємодія сім'ї та закладу дошкільної освіти у контексті формування соціального досвіду в старших дошкільників». *Сучасна дошкільна освіта у наукових пошуках студентської молоді: збірник наукових статей студентів спеціальності "Дошкільна освіта" / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021.*
- 3) «Особливості супроводу ігрової діяльності дітей у закладі дошкільної освіти». Збірник наукових статей учасників Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, магістрів та молодих науковців "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку" (26 жовтня 2021 року) / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021.

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 92 сторінки, з них – 73 сторінки основного тексту. Список використаних джерел охоплює 7 сторінок – 65 позицій. Магістерська робота містить 6 таблиць, 3 діаграми та 7 додатків на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ В ДІТЕЙ 5 РОКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Сутнісна характеристика поняття «соціальний досвід»

Основні позиції теорії соціалізації було закладено в працях соціологів, філософів, психологів, педагогів.

У класичній психології під *соціалізацією*, як привило, розуміється послідовне засвоєння індивідом різних соціальних норм, а також побудову власної стратегії життя та поведінки відповідно до останніх [31, с. 23]. Згідно з таким трактуванням, можна розглядати, наприклад, такі поняття, як «асоціальний» або «асоціальна поведінка», акцентуючи при цьому саме на невідповідність поведінки, дій, стилю життя встановленим соціумом рядом соціальних норм та навіть протидією людини соціуму. У той же час, ті прояви поведінки та вчинків людей, що не протирічать соціально схвалюваному, вважаються прийнятними щодо законослухняних громадян та є виявами соціалізованості людини. З таких позицій соціалізація розглядається значною мірою синонімічно стосовно соціальної сфери.

Вчений А. Мудрик пов'язує соціалізацію із тими виховними умовами, до яких залучається людина, при цьому розглядаються, переважно, спеціальні чинники впливу на даний процес [42, с. 56]. Щодо цього, А. Мудрик вважає, що найбільш значущими для соціалізації механізмами та факторами є: субкультура дитинства, найближче для людини оточення, міжособистісна взаємодія тощо.

Вчена О. Кононко вважає, що соціалізацію доцільно розглядати на перетині таких процесів, як саморозвиток, адаптація, самореалізація та інтеграція [28, с. 53]. Процес самореалізації особистості представлений у

гуманістичній концепції К. Роджерса та А. Маслоу [там само].

Говорячи про розробку теоретичних засад проблеми соціалізації не можна не визначити щодо цього внесок вченого-психолога Л. Виготського. Більшість учених зазначають, що в основі поглядів Л. Виготського є культурно-історичний підхід, який, на відміну від постулатів класичної психології, розглядав процес набуття людиною досвіду у контексті її взаємодії з історично сформованим досвідом людства. З перших днів життя основним механізмом передачі загальнолюдського досвіду визначається сім'я, з тим, науковці розглядають такий вид соціалізації, як *сімейна соціалізація* (В. Кузнецова, Н. Левшина) [32].

Л. Виготський запропонував розглядати процес соціалізації у контексті вікового зростання людини, динаміки соціалізованості в її якісному визначенні [11]. Теорія культурно-історичного розвитку особистості Л. Виготського віднайшла своє продовження у наукових працях С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, Г. Костюка та сучасних дослідників А. Коваленко, В. Кузьменко, А. Гончаренко, Д. Фельдштейна, Т. Шибутані та ін.

Соціалізація розглядається з точки зору різних підходів. Кожен з підходів взаємопов'язаний з іншим і одночасно автономний, має свої механізми реалізації, які визначаються нерівномірністю соціалізуючих впливів та індивідуальної самобутністю реакцій дитини на ці впливи. Так, згідно інтеракціоністським підходом, соціалізація розглядається в якості найважливішої детермінанти й передбачає міжособистісну взаємодію спілкування, без якої неможливо становлення особистості та сприйняття людиною картини світу. Реалізація даного підходу в освітньому процесі спрямована на засвоєння норм, цінностей, установок, вироблених суспільством, в результаті чого у них формується система внутрішніх регуляторів, звичних форм поведінки.

Процес соціалізації тісно пов'язаний із таким, як *соціальний розвиток*. Відомий психолог Е. Еріксон, на відміну від раніше прийнятої теорії

розвитку особистості З. Фрейда, виокремив таке наукове поняття й визначив чинники впливу на даний процес – історичні, культурні та соціальні. Також у теорії Е. Еріксона [14, с. 13] було виокремлено п'ять стадій психосоціального розвитку особистості та чотири стадії особистісного розвитку, більшою мірою визначених впливом біологічних та психічним розвитком людини [33].

На основі вивчення праць вчених Ш. Алієвої [2], О. Кононко [28], С. Курінної [35], І. Печенко [47], Т. Поніманської [50], Є. Попової [51] та ін. можна говорити про те, що соціальний розвиток є більш широким поняттям у порівнянні із поняттям соціалізація. У процесі свого соціального розвитку людина формується як особистість, пізнає навколишній світ, історію та культуру свого народу, людства, закони суспільного буття, навчається комунікацій. Суто соціалізація характеризується налагодженням механізму: людина, інші люди, суспільство (соціум).

Науковий аналіз праць вчених дозволяє зробити висновок, що поняття соціалізація є більш широким стосовно таких, як виховання та освіта. Так, освіта спрямована на передачу певної суми знань, виховання розуміється як цілеспрямований процес дії системи свідомо скерованих дітей, метою яких є формування в особистості необхідних особистісних якостей та навичок поведінки.

На думку М. Тер-Мінасян, соціалізація, як більш широке поняття, підпорядковує собі й освіту (навчання), й виховання, а також, понад заявлене, сукупність стихійних впливів, що зустрічаються людині в різних життєвих обставинах [57, с. 6].

Погоджуючись із загальноприйнятим визначенням соціалізації як процесу, що здійснюється упродовж усього життя людини, учені виокремлюють два принципово важливих періоди соціалізації:

- 1) первинну соціалізацію, яка охоплює період дитинства;
- 2) вторинну соціалізацію, яка має більш розгорнуті часові виміри, що включають у себе й зрілий період життя людини.

Погляд на соціалізацію як на процес входження дитини в дорослий

світ, з одного боку, і вплив соціуму на входить в нього особистість, з іншого боку, дозволяє виділити педагогічний аспект проблеми [54].

В рамках даного аспекту необхідно виявити *структуру соціалізації*, її взаємозв'язку в цілісному процесі формування особистості, шляхи, способи, організаційні форми включення учнів в соціальні відносини, педагогічні умови, що допомагають дитині пізнавати навколишню дійсність і освоювати позицію суб'єкта соціального життя. Соціалізація розглядається як багатокomпонентна *структура*, в якій виділяються комунікативний, пізнавальний, поведінковий, ціннісний компоненти [55, с. 34]. Вона відображає взаємозалежність особистісного формування дитини від вибору ефективних способів, форм і умов включення його в соціум. Ряд дослідників визначають наступні стадії: первинна соціалізація, стадія індивідуалізації (прагнення індивіда виділити себе серед інших), стадія інтеграції, що відображає бажання людини знайти своє місце в житті, трудова та післятрудова стадії.

Ядром соціалізації в умовах цілеспрямованого освітнього процесу є активне засвоєння особистістю соціального досвіду, оволодіння дитиною системою головних життєвих цінностей. *Параметрами соціалізації* є цілепокладання, новий зміст освіти (засвоєння загальнолюдських цінностей), результативних способів присвоєння дитиною соціального досвіду, якість і результат освіти (наскільки дитина може застосувати досвід поза закладом освіти).

Соціалізація особистості зумовлює формування у неї домірної до віку *соціальної компетентності*. Вона є визначенням соціальних можливостей особистості, її здатності до взаємодії із соціумом, а також розкриття власних життєвих надбань (знань, умінь та навичок), перш за все – у різних видах діяльності та стосовно комунікацій (міжособистісних та групових).

Н. Голованова розуміє під терміном *соціальна компетентність особистості* складну єдність специфічних для людини здібностей, навичок, соціальних знань і вмінь, досвіду. До цього слід також додати сформовані до

певного віку емоційні та ціннісні орієнтації, особисті переконання тощо. Це та інше дозволяє особистості гармонійно взаємодіяти із різними групами та суспільством у цілому, продуктивно виконувати різні соціальні ролі [12, с. 35].

У контексті змісту соціального досвіду суспільства *соціальний досвід* особистості розглядають як процес і результат засвоєння особистістю суспільних норм, установок, зразків поведінки, пов'язаних з життям і відносинами людей в суспільстві. Так в соціальній педагогіці виділяють основне призначення соціального виховання-дати зростаючому людині досвід життя в суспільстві, досвід взаємодії з оточуючими, а в цілому – досвід пристосування і відокремлення в суспільстві (А. Мудрик) [42, с. 84].

Слід зазначити, що соціальний досвід особистості дитини розглядається як внутрішній соціальний досвід, що представляє собою частину вже засвоєного нею соціального досвіду суспільства, а також продукт особистісного творчого розвитку і результат виховного процесу і соціалізації (Н. Голованова) [12, с. 59].

У соціальній педагогіці визначається *індивідуальний соціальний досвід* як самобутній синтез різного роду відображених відчуттів і переживань, знань, умінь, навичок, способів спілкування, мислення і діяльності, стереотипів поведінки, інтеріоризованих ціннісних орієнтацій і соціальних установок (А. Мудрик).

М. Даурова, обґрунтовуючи специфіку зазначеного вище досвіду, зазначає, що він віддзеркалює засвоєний особистістю суспільний досвід (як вироблені суспільством найбільш ефективні форми здійснення будь-якої соціально важливої діяльності та взаємодії людей (А. Флієр)). Також М. Даурова вказує на особливе значення набутих людиною знань, навичок та умінь: способів взаємодії та комунікації, діяльності та мислення, стереотипів поведінки [17, с. 15].

За теорією Е. Дюкргейма, саме суспільство визначається як найбільш потужний чинник впливу на соціалізацію особистості, оскільки воно

«підпорядковує» її життєві, духовні, естетичні та інші запити відповідно до свого суспільно-політичного устрою, ментальності, традицій тощо.

Аналіз різних наукових позицій (О. Кононко, В. Краєвський, С. Крапівенський, І. Лернер, Т. Малькова, Н. Щуркова та ін.) виявляє різні точки зору на сутність, структуру, елементи соціального досвіду, що підлягає засвоєнню в освітньому процесі. Зокрема, В. Лебедев до складових такого соціального досвіду в контексті змісту освіти вчені відносять: досвід здійснення пізнавальної діяльності, досвід здійснення способів діяльності, досвід здійснення способів творчої діяльності, досвід формування емоційно-ціннісного ставлення до світу [36, с. 47].

До основних складових соціального досвіду особистості слід віднести: знання про соціальне життя і соціальну взаємодію, соціальні установки, соціальні ціннісні орієнтації, соціальні відносини, соціальні дії на основі соціальних умінь і навичок, емоції і почуття з приводу соціальних дій і соціального життя, оцінку своїх соціальних дій і поведінки в соціальних ситуаціях.

Таким чином, нами було розглянуто теоретичні основи проблеми формування соціального досвіду, визначено взаємозв'язок даного процесу із соціалізацією особистості. Схарактеризовано ряд опорних понять дослідження, які є взаємопов'язаними із поняттям соціального досвіду, визначають співупорядкованість з ним та становлять причинно-наслідковий ряд.

1.2. Специфіка формування соціального досвіду у дітей 5 років

Для кожного вікового періоду процес соціалізації характеризується своїми особливостями, тісно пов'язаними із зростою самостійністю дитини, частковою зміною ролі дорослого у житті малюка. Значення періоду від народження до вступу до школи полягає в набутті вихідних людських знань і

умінь, психічних якостей і властивостей, необхідних людині для життя в суспільстві.

Як вказує Є. Козлова, вже на п'ятому році життя дорослий як носій соціальних функцій, норм та, прийнятих у суспільстві правил співбуття, залишається для малюка значною персоною. З п'ятирічного віку малюк починає усвідомлювати частиною соціуму як світу, який його оточує. З періоду молодшого дошкільного дитинства малюк навчається не просто перебувати у соціальному середовищі, а взаємодіяти з ним, вчиться реалізувати свої наміри, бажання стосовно інших людей – однолітків, рідних, незнайомих [26, с. 33].

Вчена О. Кононко зазначає, що з періоду розвитку самосвідомості у дитини, розпочинається процес засвоєння нею необхідного життєвого та соціального досвіду. Як було зазначено вище, збагачений відповідно до віку життєвий досвід становить підґрунтя досвіду соціального. О. Кононко визначила два рівні у предметному змісті соціального досвіду дитини від початку його формування. Перший рівень тісно пов'язаний із предметною діяльністю дитини, її потребою у спілкуванні з дорослим у предметній діяльності. Це можна визначити у межах 2-3 років життя дитини, орієнтуючись на специфіку провідної діяльності дитини та характеру її спілкування з дорослим [29, с. 55].

Психолог В. Мухіна вказувала на те, що малюк входить у світ людського буття поступово, засвоюючи спочатку прості предметного світу, надалі – образних і знакових систем й лише потім – світ людських взаємин [43, с. 19]. Таке вивчення дитиною соціального світу відбувається завдяки її безпосередній діяльності, дій з елементами культури, людського досвіду.

У програмі розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі», в освітній лінії «Дитина у соціумі» вказано на те, що п'ятирічний малюк стає більш самостійним та ініціативним стосовно спілкування та взаємодії із однолітками та дорослими. У нього посилюється інтерес до життя родини та суспільного життя. Розширене коло спілкування дитини,

нові форми міжособистісної взаємодії надають можливість малюкові з'ясувати норми та правила соціальної поведінки та засвоювати їх відповідно власних особистісних можливостей.

Як зазначає О. Кононко, діти п'яти років у спілкуванні із рідними все більше торкаються пізнавальних «філософських» тем. У цьому віці діти цікавляться своєю появою на світ, їх увагу привертає родовід, починає формуватися ціннісне ставлення до рідних та близьких людей [28].

Образ соціального світу є важливим змістовим компонентом процесу дитини. І. Кудяєва, на основі аналізу праць психологів Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Леонтьєва, А. Петровського, С. Рубінштейна, В. Ядова та ін. визначає наступні особливості конструювання образу світу, пов'язаного із соціумом: Відкритість до осягнення сенсу того, що відбувається у навколишньому та смислотворення. Процес часто проходить стихійно, визначається безпосередністю та яскравістю життєвих вражень та переживань [33, с. 10].

До факторів соціалізації дітей середнього дошкільного віку відносяться сім'я, однолітки та вихователі як представники закладу дошкільної освіти. Тому засвоєння дітьми соціального досвіду, по-перше, зумовлює засвоєння ними навичок взаємодії із оточуючими, по-друге – потребує від навчального закладу створення умов, в яких соціалізація дітей буде походити більш гармонійно та ефективно.

Вчені Б. Ананьєв, О. Журавльов, В. Мясичев трактують поняття взаємодія як спільну діяльність, яка призводить до взаємовпливу її учасників. В. Долгова, Є. Баришнікова, Є. Попова, Н. Рототаєва, М. Сулейманов вказують, що старші дошкільники, перш за все в силу своїх вікових особливостей, безумовно, не можуть досягти рівня соціальності дорослої людини. Розвиток соціальної компетентності – досить важке для завдання, яке проявляється в наступних труднощах: дитина тільки-но починає оволодівати простором людських взаємин; її моральні почуття пов'язані із тісним колом спілкування з рідними. Проте, як зазначав Д. Ельконін, саме у

віці 6-7 років активно розвивається почуттєво-вольова сфера. Це позитивно впливає на розвиток мотивації дитини, її почуттів, які стають більш стійкими.

Важливу роль у процесі соціалізації дошкільника та набуття ним соціальної компетентності відіграє *діяльність*. У період 5-6 років вона визначається не стихійно та під впливом невизначених мотивів, а має логічну спрямованість, що зумовлюється добором комплексу мотивів дій та поведінки. Від періоду старшого дошкільного дитинства розпочинається процес формування емоційно-мотиваційної сфери дитини [34].

Становлення особистості у сучасних соціальних реаліях, як зауважує дослідник проблеми дитячої соціалізації І. Рогальська, пов'язане із становленням перших обрисів сприйняття навколишнього віку, певного «присвоєння» його дитиною. Це відбувається шляхом усвідомлення малюком абстрактних матеріалістичних уявлень, таких як час, простір, дійсність, минуле, майбутнє тощо [52, с. 23].

Л. Лохвицька в авторській програмі «Скарбниця моралі» так характеризує вікові можливості дітей середнього дошкільного віку щодо їх соціалізації. Розвиваються моральні почуття (дружелюбність) щодо дітей (насамперед, до братів і сестер, а потім – до ровесників), виникає прагнення підпорядковувати свої бажання вимогам інших. Вона вказує, що панівний вплив на поведінку дітей, як і раніше, мають моральні почуття. З'являється бажання бути корисною дорослому, формується почуття відповідальності за доручену справу, щоб нікого не підвести. Водночас на ставлення дитини до дій і вчинків починають впливати знання про моральні правила [37, с. 55].

Таким чином, соціалізація дітей п'ятирічного віку має свої специфічні, притаманні даному віку, характеристики. Соціальний досвід дитини цього віку багато в чому залежить від впливу рідних дитині людей. Поступово він збагачується впливом однолітків, стихійних впливів навколишнього світу. Становлення сюжетно-рольової гри як провідної діяльності розширює можливості соціальних комунікацій п'ятирічного дошкільника. Розвиток

моральних почуттів п'ятирічок позначається на формуванні їхньої моральної поведінки.

1.3. Соціокультурна характеристика ігрових технологій як засобу формування соціального досвіду дошкільників 5 років

Важливим чинником розвитку та соціалізації дітей середнього дошкільного віку є гра. Дослідники визначають багатогранність ігрової діяльності щодо її впливу на розвиток дитини. Розглянемо кілька визначень поняття **гра**. С. Якобсон розглядає роль гри у соціально-моральному становленні особистості дитини. Вчена зазначає, що з трирічного віку у дитини починає формуватися образ Я, який йде за лініями збагачення його змісту, а також утворення позитивного ставлення до себе. У старшому дошкільному віці цей процес збагачується додаванням підструктури самосвідомості Я-ідеальне. Така робота досягається дорослими за рахунок використання спеціальних розповідей, створення ситуацій вибору, а також проведення ігор, які формують у дитини певну позицію стосовно інших людей, зокрема – щодо спілкування з ними [65, с. 197].

Г. Кравцов, Є. Кравцова, аналізуючи природу дитячої гри, підтримують думку, висунуту Л. Виготським щодо того, що дитяча гра є мірилом, індивідуальною характеристикою розвитку дитини. Г. Кравцов вважає, що гра сучасних дій визначає низку певних труднощів щодо її використання у процесі розвитку та соціалізації дитини. По-перше, це визначається умовністю певною гри, що закріплює у дітей поняття «умовності виконаного процесу» [30, с. 1].

Гра не замінює повністю традиційні форми і методи роботи з дітьми: вона раціонально їх доповнює, дозволяючи більш ефективно досягати поставленої мети і завдання конкретного заняття, виховного заходу тощо, а також – усього освітньо-виховного процесу. У той же час гра підвищує

інтерес старших дошкільників до пізнання нового, стимулює зростання пізнавальної активності. Це дозволяє малюкам отримувати і засвоювати більшу кількість інформації, сприяє набуттю навичок прийняття найбільш доцільних рішень у різноманітних ситуаціях, формує досвід морального вибору.

Застосування ігрових технологій дозволяє успішно вирішувати це завдання. Гру можна розглядати з різних позицій:

- як прийом навчання, спрямований на моделювання реальної дійсності;
- як прийом навчання, спрямований на мотивацію навчальної діяльності;
- як форму активного навчання (нестандартне заняття);
- як форму організації навчальної діяльності (один з видів колективної роботи), як нову технологію розвитку та виховання дитини.

Досліджуючи специфіку формування у дітей старшого дошкільного віку соціального досвіду засобами іграшки, С. Онощенко розглядає стосовно даної проблематики й роль гри [45]. Вона визначає гру за використання іграшки як своєрідну форму засвоєння малюком досвіду попередніх поколінь за використання ігрових замінників. Ними, на думку С. Онощенко, є дитяча іграшка, яка у процесі гри є своєрідною копією людей, аналогами природних, соціокультурних, побутових, технічних об'єктів та задіює такі своєрідні механізми соціалізації, як ідентифікація з дорослими, наслідування їх суспільних ролей [45, с. 9].

Також у процесі ігор з іграшками дошкільники навчаються правил гри (як соціокультурного явища) та оперуванню необхідними щодо цього речами [45, с. 14]. Сюжетні (рольові) ігри дають можливість інсценувати умови уявної ситуації, пов'язаної із соціумом, а дошкільники грають певні ролі, відтворюючи свої знання та практичні навички соціалізації.

Для дітей п'яти років ігрова діяльність є провідною, у ній малюк не тільки відтворює світ дорослих, – їхні дії, стосунки, – він у змозі уявити усю запропоновану сюжетом гри ситуацію у цілому, розподілити рольові функції, відтворити достатньо складні явища.

Як зазначено у програмі розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі», набутий малюком практичний та когнітивний досвід надає змогу дошкільнику використовувати у грі більш складні сюжети, які можуть потребувати творчої взаємодії декількох дітей [64, с. 230].

Ігрова діяльність за своєю суттю є моделювально-символічною діяльністю, оскільки у ній використовуються певні замітники предметів, моделюються ситуації, взаємовідносини тощо. за допомогою гри дитина краще орієнтується у навколишньому світі, у тому числі – соціального.

Як зазначає О. Кононко, в ігровій діяльності предметом виступають не матеріальні речі (атрибути гри), а доросла людина як носій суспільних функцій. Ця людина визначає для дитини взаємодію із суспільним довкіллям та спирається при цьому на існуючі у цьому середовищі правила [28, с. 51].

У процесі роботи з дошкільниками з метою збагачення їх знань про світ використовується система *дидактичних ігор*. Ігри-вправи можна проводити як на заняттях, так і у вільний від них час. Вони займають зазвичай 10-15 хвилин і спрямовані на вдосконалення пізнавальних здібностей дітей, є хорошим засобом для розвитку пізнавальних інтересів, осмислення та закріплення навчального матеріалу, що розглядався на заняттях, а також щодо застосування його в нових ситуаціях. Це різноманітні кросворди, загадки, ігри-п'ятихвилинки.

Ігри-подорожі використовуються з метою поглиблення, осмислення і закріплення навчального матеріалу. Їх доцільно використовувати відповідно до матеріалу із народознавства, ознайомлення з природою (наприклад, географія України, мого краю). Збагачення досвіду дітей та його активізація виражається в усних оповіданнях, питаннях, відповідях, в їх особистих переживаннях і судженнях дошкільників [16, с. 12].

У практиці сучасних закладів освіти широко використовуються ігрові технології. Під *педагогічною ігровою технологією* розглядається система, яка забезпечує певну частину освітнього процесу, має сюжет та зміст. Ці технології відмінні від суто розважальних, оскільки обумовлені певною

начальною або розвивальною метою та очікуваним результатом [46, с. 37].

Ігрові технології у садочку добираються відповідно до віку дитини, тобто – для певної вікової групи можна використовувати певні види такої роботи (дод. А). Існують також різні класифікації ігрових технологій.

Наприклад, за *видом діяльності* вони поділяються на:

- 1) інтелектуальні (розумові);
- 2) творчі;
- 3) рухливі;
- 4) психологічні;
- 5) соціалізуючі.

Приклади ігор за *характером педагогічного процесу* надано у дод. Б.

До таких ігор відносяться:

- ігри, що розвивають комунікативні здібності;
- ігри виховного спрямування;
- ігри, що розвивають творчі здібності дитини та формують основи роботи за зразком;
- ігри, спрямовані на вивчення матеріалу та його закріплення, а також узагальнення вивченого;
- ігри, які на розвиток пізнавальних процесів дитини,
- ігри з використання комп'ютера;
- діагностичні ігри.

У роботі з дошкільниками використовуються спеціальний вид педагогічних технологій, який називається *соціоігровими технологіями*. Вони спрямовані на підвищення соціо-виховних впливів на дитину у різних формах організації її життєдіяльності. Такі ігри дозволяють побудувати освітній процес, зменшуючи цілеспрямований, практично – односторонній, педагогічний вплив дорослого на дошкільника шляхом підвищення особистої зацікавленості дитини у навчанні та спілкуванні та мотивації до участі у спільних формах роботи [48, с. 11].

Одним із прикладів соціоігрових технологій є *комунікативні ігри*.

Також ще можна застосовувати *проблемно-ігрові технології*, які є достатньо складними навіть для 6-7 річних дошкільників. Сутність таких ігор полягає у тому, що перед дитиною ставиться завдання у вигляді своєрідного квесту, лабіринту пошуку непростого рішення. Дорослий, скеровуючи дії кожної дитини, надає при цьому певну свободу у виборі варіантів пошуку рішень. Найголовніше, що такі ігри дозволяють малюкові задовольнити його пізнавальний інтерес із максимальною долею самостійності.

Таким чином, у даному підрозділі ми проаналізували, яке місце займає гра у житті та розвитку дітей 5 років, розглянули види ігор, які використовуються у роботі з дітьми цього віку (сюжетно-рольові, дидактичні, комунікативні тощо). Також ми надали класифікацію ігрових педагогічних технологій, які використовуються у практиці ЗДО щодо розвитку та навчання дошкільників та розкрили їхню специфіку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Питання соціалізації дітей визначаються у сучасній дошкільній педагогіці як одній із найбільш актуальних. Поряд із цим, відповідно до соціальних умов життя людини нового тисячоліття, які стрімко змінюються, нагальним постає питання формування соціального досвіду дитини, які визначить її життєві можливості, навчить орієнтуватися у світі людей, буде впливати на характер взаємин із оточуючими. Дошкільний період визначається як один із найважливіших з огляду на становлення особистості, закладання основ соціалізації. Важливу роль у даному процесі відіграє соціальний досвід. Під ним розуміється набуття людиною загальноприйнятних суспільних норм та цінностей.

Процес набуття соціального досвіду тісно пов'язаний із такими, як соціалізація, соціальний розвиток. Зі зміною фаз соціального розвитку особистості проходить зміна фаз опанування соціальним досвідом (адаптація, індивідуалізація, інтеграція). На фазі адаптації зростаюча особистість опановує вже накопичені суспільством соціальним досвідом, засвоюючи при цьому основні моральні норми та правила буття у суспільстві. Фаза індивідуалізації визначає зрілі можливості дитини щодо розширення своїх соціальних можливостей та необхідність застосовувати вже набутий досвід в практичній діяльності та спілкуванні, реалізовувати власні можливості. Інтеграція характеризує появу суперечностей між прагненнями застосовувати отриманий досвід та новими соціальними умовами, які визначаються за віком дітей у контексті розширення меж соціуму та зміною соціальних інституцій (вступ дитини до школи)

Гра для дитини п'ятирічного віку є провідним видом діяльності. Ігрова діяльність дитини спирається на її особистий досвід, який вона набула у процесі безпосередньої соціальної взаємодії, а також опосередковано – при перегляді мультфільмів, читанні дорослим творів, слухання розповідей тощо.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ В ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Критерії, показники та рівні сформованості соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій

На теоретичному рівні нами було проаналізовано основні позиції проблеми формування соціального досвіду у дітей 5 років, визначено його специфіку, механізми набуття, чинники впливу тощо. З тим, мати науково виважену картину реального стану практики сучасного закладу дошкільної освіти, освітньо-виховний процес якого спрямований на розвиток, навчання виховання та соціалізацію дітей різного віку, необхідним вважається проведення повномірного експериментального дослідження.

Наша експериментальна робота була організована в кілька етапів. На першому з них відбувалася розробка необхідної діагностичної бази дослідження, розробка критеріїв (та їхніх якісних характеристик – показників сформованості у п'ятирічних дітей соціального досвіду набутих за ігрових технологій) та добір необхідних діагностичних методик.

Дослідження проводилося на базі ЗДО №5 м. Прилуки. У ньому взяло участь 28 дітей середньої групи та 16 вихователів садка. Групи експерименту не визначалися.

Мета експерименту: вивчити реальний стан практики закладу дошкільної освіти щодо його відповідності сучасним підходам до соціалізації дітей та набуття ними необхідного соціального досвіду.

Завдання експерименту:

1. Розробити критерії та показники сформованості у дітей середнього дошкільного віку соціального досвіду за використання ігрових

технологій.

2. Вивити та теоретично обґрунтувати рівні сформованості соціального досвіду у дітей 5-ти років, з урахуванням сформованості ігрової діяльності.
3. Виявити чинники впливу на ефективність процесу формування соціального досвіду дітей п'ятого року життя за використання ігрових технологій.

При розробці критеріїв ми спиралися на визначені у змісті нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти в Україні (ред. 2021 р.) завдання работ з дошкільниками за освітнім напрямом «Дитина у соціумі» [28, с. 51]. Там говориться про те, що сформованість у дитини знань про соціум визначається, зокрема, щодо усвідомлення нею норм суспільної моралі, розуміння переваги розв'язання конфліктів та спірних питань мирним шляхом. Серед набутих соціальних навичок слід вказати на те, що малюк прагне до толерантного спілкування, уміє порозумітися з іншими у процесі різних видів діяльності, у тому числі – ігор. Може виявити готовність до взяття на себе певної відповідальності у процесі спільної роботи з іншими дітьми, може ураховувати думку іншого тощо [18, с. 16].

Оскільки досліджувана нами проблеми стосувалася використання у роботі з дітьми ігрових технологій, при проведенні експерименту на констатувальному рівні нами було взято такі технології, які дозволили б виявити стан соціалізованості дитини 5-ти років та сформованість домірного до її віку соціального досвіду:

1. *Сюжетно-рольова гра «Сім'я».*
2. *Комунікативна гра «Допоможемо Котові Базилію».*

Мета: Гра допомагає встановити контакт, створити атмосферу довіри в групі.

Матеріал для гри: пов'язки для очей, атрибути костюмів Лисиці Аліси та Кота Базилію.

Хід гри: Діти діляться на пари, в яких одна дитина закриває очі, а

другий водить його за руку по кімнаті, допомагає обстежити різні предмети, розповідає про маршрут їх пересування. Потім діти міняються ролями.

3. Соціогра «Руки знайомляться, руки сваряться, руки миряться».

Мета: розвиток вміння висловлювати свої почуття і розуміти почуття іншої людини; вчити вирішувати конфлікти.

Матеріал для гри: пов'язки для очей.

Хід гри: Гра виконується в парах з закритими очима, діти сидять або стоять навпроти один одного на відстані витягнутої руки. Вихователь дає завдання. Закрийте очі, простягніть руки назустріч один одному, познайомтеся руками, опустіть руки. Знову витягніть руки вперед, знайдіть руки сусіда, ваші руки сваряться, опустіть руки. Ваші руки знову шукають один одного, вони хочуть помиритися, ваші руки миряться, вони просять пробачення, опустіть руки, ви стали друзями!

Критерії оцінювання (0-5 балів) для усіх діагностичних ігрових методик

Високий рівень (3 бали)	Дитина швидко розуміє поставлене перед нею завдання, з інтересом його виконує, правильно відтворює запропоновані основні та додаткові пункти завдань
Достатній рівень (2 бали)	Дитина виявляє достатню мотивацію та інтерес при виконанні завдання, але не завжди правильно одразу визначає його шлях, потребує незначної допомоги дорослого (переважно - підказування)
Низький рівень (0-1 бали)	Дитина тільки зі значною допомогою дорослого (практичне втручання у процедуру виконання; роз'яснення) у змозі виконати завдання. Практичні дії мають невпевнений характер

Відповідно до зазначеного, ми розробили такі критерії та показники

сформованості соціального досвіду у дітей середнього дошкільного віку засобами ігрових технологій:

1. **Соціально-когнітивний критерій** характеризує знання дитини про схвалювані / несхвалювані та прийнятні / неприйнятні форми поведінки.

Даний критерій передбачає такі *показники*:

- 1) здатність до аналізу ситуацій або варіантів їх розв'язання;
- 2) знання дитини про соціально прийнятні форми поведінки.

Діагностичні методика перевірки соціально-когнітивного критерію:

- ситуація вибору поведінки №1 «Як учинити?» (дод. В);
- ситуація вибору поведінки №2 «А якби я ...» (дод. В).

2. **Соціально-емоційний критерій** визначає емоційно-позитивний психологічний стан, який дитина вважає за необхідне та здатна підтримувати в різних формах взаємодії, у тому числі – ігровій. *Показники* даного критерію:

- 1) відкритість до спілкування з іншими людьми,
- 2) позитивний настрій під час спілкування або різних видів діяльності,
- 3) позитивне сприймання себе та оточуючих.

Діагностичні методика перевірки соціально-емоційного критерію:

- методика «Різнокольорові кружечки» (дод. Г);
- спостереження за емоційними проявами та проявами соціально схвалюваної поведінки дітей п'яти років у різних видах діяльності (дод. Д).

3. **Поведінково-діяльнісний критерій** з *показниками*:

- 1) навички співробітництва;
- 2) конструктивні відносини між дітьми та педагогами під час різних форм взаємодії, у тому числі – в організації та проведенні ігрової діяльності дітей.

Для перевірки поведінково-діялісного критерію використовувалися такі *методика*:

- спостереження за проявами соціально схвалюваної поведінки дітей п'яти років у різних видах діяльності.
- діагностувально-комунікативна гра «Допоможемо Котові Базилію».
- діагностувальна соціогра «Руки знайомляться, руки сваряться, руки миряться».

Таким чином, у даному підрозділі було схарактеризовано попередньо розроблені критерії та показники сформованості у дітей середнього дошкільного віку соціального досвіду, який ми будемо перевіряти з урахуванням впливу на даний процес ігрових технологій. Розглянуто ряд діагностичних методик, дібраних нами до кожного критерію. Акцентовано, які види ігрових технологій взято за основу у проведенні констатувального експерименту у напрямі з дітьми 5-ти років.

2.2. Методика дослідження рівнів сформованості соціального досвіду в дітей середнього дошкільного віку засобами ігрових технологій

Проведення констатувального етапу експериментального дослідження було спрямовано не тільки стосовно з'ясування основ соціалізованості дітей, рівнів сформованості соціального досвіду, який ми передбачали визначити за сформованістю у дітей провідної, ігрової діяльності. Також нас цікавило, наскільки у дітей є сформованими навички взаємодії, взаємодопомоги, співробітництва. Великі переваги щодо цього надає саме ігрова діяльність.

Соціалізація дошкільників відбувається більш ефективно за включення до педагогічної роботи спеціальних технологій, зокрема – ігрових. Вони дозволяють підвищити пізнавальну активність дитини щодо засвоєння нової інформації стосовно соціуму, людських взаємин, а також вправляти дітей в безпосередніх емоційних та поведінково-діяльнісних визначеннях стосовно інших людей.

Перейдемо до висвітлення отриманих нами результатів за кожним із розроблених попередньо критеріїв сформованості соціального досвіду у дітей середнього дошкільного віку.

Соціально-когнітивний критерій перевірявся нами при проведенні двох спеціально дібраних діагностичних методик.

Ситуація вибору поведінки «Як учинити?» передбачала надання дошкільниками варіантів відповідей стосовно життєвої неприємної ситуації (падіння дівчинки із санчат при катанні з гірки, яку помітили двоє хлопчиків). Діти, які брали участь в експерименті, мали зазначити, як вони розглядають для себе таку ситуацію, чи стимулює вона їх до надання допомоги товаришу, який потрапив до неприємних обставин та як слід поводитися в цих умовах. Попри нескладність запропонованої у методиці ситуації, для п'ятилітніх дошкільників вона слугувала матеріалом, за яким діти самостійно та швидко могли виявити власну позицію на основі набутих знань про правила соціально схвалюваної поведінки (надавати допомогу іншому).

Ми з'ясували у процесі опитування дітей, що 55% респондентів були налаштовані на швидке надання допомоги дівчинці у складних для неї обставинах. 30% опитуваних зазначили, що дівчинка, швидше за все, підніметься сама, бо «коли катаєшся з гірки, то неодмінно падаєш. Це така гра» (Денис В.). Ще 10% дітей змогли надати роз'яснення по ситуації із зазначенням своєї щодо цього позиції тільки за постановки додаткових питань. Решта малят, приблизно 5% взагалі відмовилася від обговорення такої теми.

За результатами проведеної методики ситуація вибору поведінки «А якби я ... » ми змогли виявити, наскільки у дітей 5-ти років сформований досвід віднайдення рішень у виниклих життєвих ситуаціях, які пов'язані із моральним вибором. Ми з'ясували, що ситуації, у цілому, були нескладними та знайомими дітям відповідно до їхнього життєвого досвіду. Проте, ми встановили, що чим більше пропоновані ситуації були пов'язані із

прийняттям дитиною рішення щодо налагодження стосунків із іншою дитиною, малюки не одразу визначали самостійне рішення.

На нашу думку, це пов'язано із тим, що багато життєвих визначень та варіантів дій за дитину надає дорослий, переважно – батьки. Малюк звикає до того, що при першій складній ситуації дорослий перший запропонує йому варіанти дій. Саме тому, на нашу думку, діти не поспішають шукати варіанти розв'язання виниклих обставин та покладаються щодо цього на іншого.

Так, надати допомогу бабусі з важкими валізами одразу погодилися 65% опитуваних, попросити про це дорослих запропонувало 25% респондентів. Решта дітей участі в роботі не брала.

Відповідаючи на наступне питання стосовно допомоги захворілому товаришу, діти за власної ініціативи пропонували такі її варіанти:

- подзвонити та підбадьорити – 25% дітей;
- передати вітання батьками – 20% дітей;
- намалювати листівку – 10% дітей;
- передати солодощі – 15% дітей;
- почекати, коли друг перехворіє – 15% дітей;
- не знаю варіанта – 15 дітей.

Як бачимо, лише 25% дітей визначили власну, діяльну позицію стосовно життєвої підтримки іншого. Із залученням до вирішення дорослих людей свої прагнення щодо допомоги вбачають 45% п'ятирічних дошкільників.

Однак, 30% дітей, які брали участь у даній методиці, уникли від відповіді, оскільки не звикли шукати рішення щодо допомоги іншому й не налаштовані на прояв доброзичливості, допомоги іншому. Їхній життєвий досвід може бути обмежений стосовно власних проявів соціально схвалюваної поведінки по відношенню до людини, яка цього потребує.

Підсумовуючи результати за проведеними двома діагностичними методиками перевірки соціально-когнітивного критерію, отримані нами кількісні дані надаємо у вигляді таблиці 2.1.

Розподіл дошкільників п'яти років за соціально-когнітивним критерієм сформованості в них соціального досвіду

Рівні	Кількість дітей	%
стійкий	8	28
нестійкий	10	36
початковий	10	36

Перейдемо до аналізу результатів за **соціально-емоційним критерієм** сформованості у малят 5-ти років соціального досвіду. Задля цього ми проводили з дітьми такі методики, як : «Різнокольорові кружечки» та спостереження за емоційними проявами дітей під час різних видів діяльності.

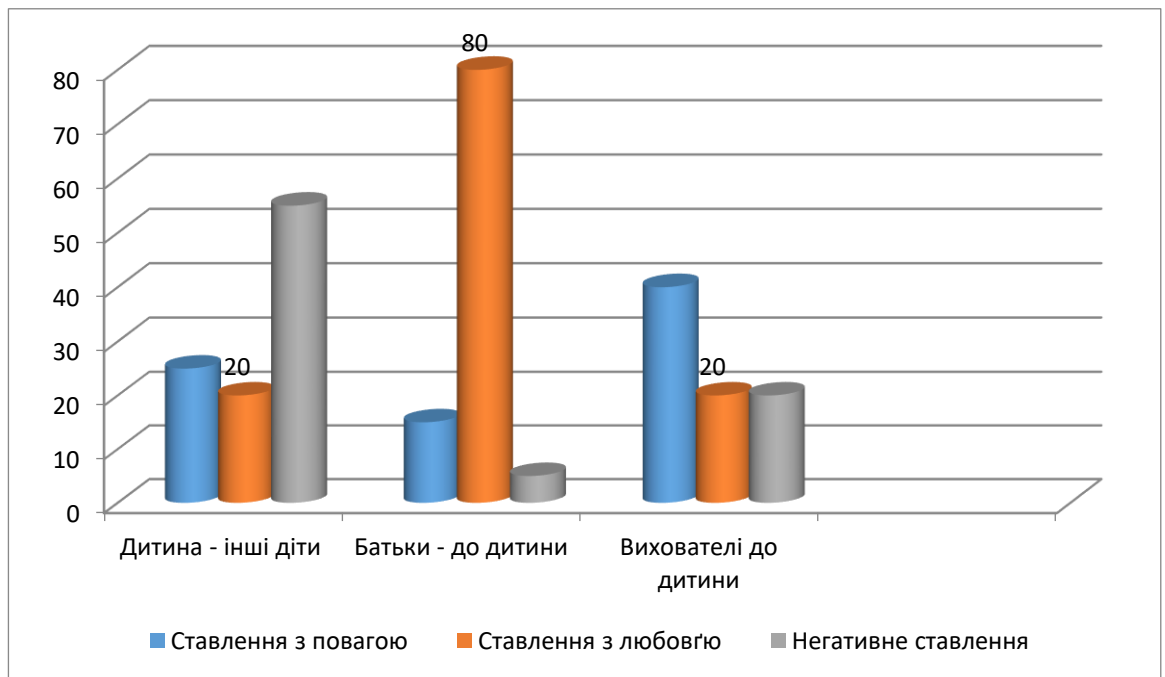
За методикою *«Різнокольорові кружечки»* ми з'ясували здатність дитини до визначення особливостей соціальних передбачень дітей, вміння встановлювати стосунки з однолітками. При цьому, добір певних кольорів кружечків спонукав дитину до визначення в експерименті до її власних уподобань стосовно інших дітей. Також ми опитували дитину щодо того, який кружечок за кольором вона б отримала від батьків та вихователів.

Ми встановили, що діти при визначенні своїх соціальних уподобань орієнтуються, перш за все, на саму процедуру «присвоєння кольору». Їм, безперечно, подобається «роздача» кольорів яскравих, світлих. Такими у запропонованих варіантах роботи були червоний та жовтий. Зелений, колір нейтральних уподобань, діти розцінили у його правильному зазначенню по завданню. А стосовно жовтого кольору (як такого, що слід надати тим людям, хто не подобається), переважна більшість дітей (майже 45%) плуталася. З тим щоб перевірити наше припущення, ми змінили жовтий колір та темно-сірий. З тим, діти стали правильніше виконувати запропоновані завдання, що переконало нас у тому, що для дітей емоції та колір відіграють велику роль у власних життєвих визначення та ставлення до інших.

У діаграмі, розміщеній нижче, представлено результати трьох позицій

даної методики: показано три кольори, за якими малюк визначав своє ставлення до інших, а також три позиції емоційних ставлень:

- 1) ставлення дитини до інших дітей;
- 2) визначення дитиною її розуміння ставлення до неї батьків;
- 3) визначення дитиною її розуміння ставлення до неї вихователів.

Діаграма.2.1. Кількісні результати методики «Різнокольорові кружечки»

Як визначається з діаграми, діти якнайкраще визначають свої передбачення щодо ставлення до них найбільш рідних людей – батьків. 80% п'ятирічок впевнені в абсолютній батьківській любові, 15% позначали їх, як добрі стосунки, і лише 5% респондентів вказали на погане сприймання себе по відношенню ставлення до них батьків.

Стосовно спрямованості самих малюків на взаємодію з іншими дітьми, то абсолютні уподобання тут виявило до друзів лише 20% респондентів, 25% малюків спрямовані на гарні контакти й 55% п'ятилітніх вихованців садка не визначають важливим товаришувати з іншими.

Нас здивували результати щодо сприймання дітьми ставлення до них педагогів. Так, як абсолютне визнання та прояви любові від вихователів розуміють відносини 20% дошкільників, стільки ж вважають, що вихователі ставляться до них погано. Й переважна більшість дітей середньої групи розцінюють стосунки як товариські.

Перейдемо до аналізу отриманих результатів *спостереження за емоційними проявами* дітей під час їхньої участі у різних видах діяльності. Наше спостереження велося під час занять дітей конструюванням (під групові форми роботи), на заняттях з ознайомлення із соціумом, де вихователь проводив спеціально дібрані вправи соціально-комунікативно спрямування та на удосконалення умінь дітей регулювати свій емоційний стан.

Також ми проводили 3 спостереження за сюжетно-рольовою грою «Сім'я», яка підтримувалася у вихователем у розгортанні сюжету щодо повно мірності проведеного нами діагностичного спостереження.

Ми з'ясували, що у всіх видах діяльності переважна більшість дітей не визначає сповна сформовані навички колективної взаємодії. Дошкільники спрямовані на відстоювання своєї позиції, 75% з них не показали умінь налагоджувати стосунки. Зафіксовано, загалом, 83 випадки нечемного поводження дітей стосовно інших. Проте, примінення сили малята намагалися визначити тільки у 6 випадках спільних дій.

Ми встановили, що 2/3 дітей не вміють налагоджувати гарні стосунки, їхні способи дій та поведінки зводяться переважно до поступливості щодо використання іграшок, розподілу ролей тощо.

З'ясовано, що гра в «Сім'ю» стосовно п'ятилітніх дітей більшою мірою визначалася опосередкованим керівництвом дорослого – він пропонував нові атрибути для гри, ускладнення або варіанти сюжету, тим самим підтримуючі інтерес дітей до гри та їхню тривалу участь, у процесі якої ми змогли фіксувати емоційні прояви дітей, характер їхнього спілкування з іншими тощо.

Ми з'ясували, що більшість хлопчиків, включившись до гри, утворювали невеликі підгрупи та продовжували займатися грою в автогонки, конструюванням з кубиків тощо. Як хлопчики, так і дівчатка лише епізодично зверталися до однолітків з іншої групи з тим, щоб запросити їх до гри, запропонувати якісь цікаві ігрові ситуації тощо.

Переважає більшість дітей не володіла необхідними до віку комунікативними навичками, у тому числі використовуючи невербальні способи спілкування – смикали іншу дитину за рукав, щоб привернути увагу, відштовхували від об'єкта ігрових дій тощо.

Окремі діти у процесі гри визначали спокійний, емоційно урівноважений стан та були спрямовані на прийнятне спілкування з іншими. Приблизно 20% дошкільників виявили вміння підпорядковувати свій настрій та емоційний стан колективному виду діяльності. У той же час, 55% дітей виявляли емоції у залежності від обставин гри – швидко змінювали настрій, а від цього – й поведінку, стосунки з іншими. Решта дітей від початку гри намагалася одразу зайняти особливий статус у грі, переважно це стосувалося підпорядкування дій інших гравців своїм намірам.

Підсумовуючи зазначимо, що переважна більшість п'ятирічних дошкільників не виявляє сформованість умінь підтримки необхідного емоційного стану, який визначається впливом різних чинників та не скеровується вольовими зусиллями дитини. Найбільш прийнятним щодо спільної діяльності емоційний стан дітей є в тих видах роботи, який скеровується дорослим. Соціально-емоційний досвід у переважної більшості дітей є обмеженим та нестійким.

У моральній поведінці 45% дітей п'яти років ще спостерігається розрив між моральними діями та ставленням до них. Велика кількість вихованців середньої групи мають звичку скаржитися на інших, коли вони порушують норми поведінки. Проте, часто це спостерігається у випадках, коли ті, хто скаржиться не зазнають безпосередніх нападок від порушників, їх роль в колективі – бути своєрідними *захисниками порядку*.

Результати проведеної експериментальної роботи за соціально-емоційним критерієм сформованості у дітей п'ятого року життя соціального досвіду надано у табл. 2.2

Таблиця 2.2

**Розподіл дошкільників за соціально-емоційним критерієм
сформованості соціального досвіду**

Рівні	Кількість дітей	%
стійкий	6	22
нестійкий	10	35
початковий	12	43

Розглянемо результати, отримані нами з перевірки **діяльнісно-поведінкового критерію** сформованості соціального досвіду у п'ятирічних малюків. Ми вважаємо, що даний критерій дозволяє визначити таку важливу характеристику соціального досвіду дитини, як уміння взаємодіяти, правильно організувати стосунки з іншими, домірно контролювати поведінку тощо.

Оскільки задля перевірки цього критерію ми використовували спостереження, частково проаналізованого за його результатами вище, зупинимось в аналізі на тих позиціях, які більшою мірою вказували на визначення в різних видах діяльності поведінки та дій дітей середньої групи.

Ми з'ясували, що 45% малят не продемонстрували домірні навички ігрової діяльності, переважна більшість з цієї групи виявляла схильність до самостійних ігрових дій, не володіли належними уміннями підтримувати контакти з партнерами по грі. Виконуючі роль, вони не розширювали в ній ігровий сюжет на не визначали умінь зацікавлювати тим інших дітей.

30% гравців більше схилилися до позиції спостерігача, найбільше така ситуація простежувалася в заняттях дітей конструюванням. Ми помітили, що соціально-споживацької позиції діти дотримуються й на заняттях, яке проводить вихователь. Діти малоініціативні, переважна більшість з них має

обмежене коло друзів.

¼ дітей групи в усіх формах колективної роботи, взятої ними до експерименту визначала практичну байдужість до спільних дій. Їхні стосунки із однолітками перебували у форматі «граємося поряд, проте не разом». Такі діти не приймали загальні правила гри. Вони намагалися відтворювати вже засвоєні ними прийоми гри.

Розглянемо результати *методики «Допоможемо Котові Базилію»*, яка визначала сформованість у дітей уміння встановлювати контакти, включатися до спільних дій та допомагати оди одному. Методика проводилася з чотирма підгрупами малят (по 7 дітей у кожній). Ми з'ясували, що запропоновані ігрова методика, яка була невідома дітям, становила для них певні складнощі на початку. Сумарно, лише 18% дітей одразу змогли спрямувати свої зусилля на допомогу іншому, що характеризувало сформованість їхніх соціальних умінь. Малята намагалися віднайти найкоротший шлях виходу із ситуацій та обов'язково допомогти іншій дитини. 58% на початку гри-методики виявили розгубленість, шукали очима допомоги від інших дітей або від дорослого. Решта, 24% дітей 5-ти років одразу стала спостерігачами дійства та не запропонувала жодного варіанту в маршрутах пересування гравців.

За результатами *методики «Руки знайомляться, руки сваряться, руки миряться»* встановлено, що діти малознайомі із ігровими технологіями соціокультурного спрямування. Перебуваючи у групах, визначених для попередньої методики, малята одразу спрямували увагу на ті невербальні контакти, які їм слід було встановити. Більшою мірою дітей цікавили технічні моменти методики, ніж її комунікативна сутність. Вочевидь, діти не володіють належними навичками встановлення соціальних контактів, їм практично не відомі навички комунікацій.

Обмеженість дій соціально прийнятної поведінки у вихованців середньої групи засвідчує недостатню ефективність роботи педагогів щодо соціалізації дошкільників. Перш за все, слід вказати на недостатність

педагогічного впливу на 3 малят з метою виховання у них позитивних емоцій та моральних почуттів (повага до близьких, доброзичливість, бажання допомогти одне одному тощо).

У табл. 2.3 надано кількісні визначення результатів перевірки поведінково-діяльнісного критерію сформованості у дітей 5-ти років соціального досвіду засобами ігрових технологій.

Таблиця 2.3

Розподіл дітей середнього дошкільного віку за поведінково-діяльнісним критерієм сформованості соціального досвіду

Рівні	Кількість дітей	%
стійкий	8	28
нестійкий	11	44
початковий	8	28

За результатами усіх проведених із дошкільниками діагностичних методики за розробленими критеріями та показниками сформованості у них соціального досвіду представлено узагальнені дані (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

Кількісний розподіл вихованців середньої групи ЗДО за рівнями сформованості у них соціального досвіду засобами ігрових технологій (визначено у %)

Рівні	Критерії						Усього	
	Соціально-когнітивний		Соціально-емоційний		Діяльнісно-поведінковий			
	К-сть дітей	%	К-сть дітей	%	К-сть дітей	%	К-сть дітей	%
стійкий	8	28	6	22	8	28	7	24
нестійкий	10	36	10	35	11	44	10	36
початковий	10	36	12	43	8	28	11	44

На основі отриманих результатів у відповідності із логікою розробки критеріїв та показників сформованості у вихованців середньої групи садочка соціального досвіду з урахуванням ігрової складової, ми визначили три відповідні рівні.

Стійкий рівень сформованості соціального досвіду характеризує дошкільників, які мають належні до свого віку знання та уявлення про соціальну дійсність, людські стосунки, правила поведінки. У них належним чином сформовані соціально-моральні категорії типу добре-погано, прийнятно-неприйнятно. Діти цього рівня виявляють достатні комунікативні уміння як вербального, так і не вербального спілкування. Діти емоційно урівноважені та мають розвинені до віку уміння урегулювання свого емоційного стану. У колективних видах роботи вони спрямовані на підтримку дружній стосунків або уміють уладнати виниклі суперечності. Дітей цікавить гра, вони вбачають у ній гарний засіб до встановлення стосунків з іншими. Їхній соціальний досвід дозволяє пропонувати різні варіанти ігрових дій. Малюки практично не звертають без необхідності до допомоги дорослого. Їх зацікавлюють новітні форми роботи щодо допомоги іншими, колективних ігор тощо.

Нестійкий рівень характеризує сформованість соціального досвіду у дітей, які мають достатні знання про соціум, проте вони скеровані впливом доросли. Їхні уявлення про окремі явища навколишнього світу, як правило, членами їхньої родини. Розширення соціального світу в такій інституції, як дошкільний заклад, загальмовується для таких дітей небажаними, на їхню думку, іншими дітьми, з якими малюкові важко встановити контакт, або педагогічним керівництвом дорослого. Проте, в іграх вони є прийнятними гравцями, практично не виявляють схильності до конфліктів. Більшість дітей початкового рівня можуть бути невпевненими в своїх діях та попросити допомоги дорослого. Їхня поведінка ситуативна, навички контролю за діями та поведінковими проявами мало сформовані.

Початковий рівень характерний для п'ятирічних дітей, які практично

не комунікують з іншими або їхні стосунки не передбачають розгорнути ігрових або інших дій. Діти мають обмежені знання про норми соціальної поведінки, лише в основних її категоріях (типу: дозволено-заборонено). Визначають нестійкість емоційних станів, схильні до вирішення спорів та конфліктів через примінення фізичної сили, словесних перепалок тощо. Діти початкового рівня визначають початкові уміння комунікацій, дружніх стосунків та взаємодії. Мають обмежений ігровий досвід, переважно – в конструюванні та рухливих іграх. На заняттях практично не включаються до роботи, запропоновані ігрові ситуації визначають для дітей цікавість, проте вони не завжди докладають зусиль для повноцінного включення до гри.

Таким чином, для проведення констатувального експерименту щодо з'ясування сформованості у дітей п'яти років соціального досвіду, нами було проведено ряд діагностичних методик з дітьми, отримано результати за кожним із розроблених попередньо критеріїв. Отримано кількісні результати, виявлено та обґрунтовано три рівні сформованості у дітей соціального досвіду засобами ігрових технологій.

2.3. Аналіз педагогічних чинників формування соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій

Результати, тримані нами після проведення експериментальної роботи з дітьми засвідчили, що стан практики закладу дошкільної освіти не сповна відповідає положенням нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти (2021 р.) щодо набуття дитиною основних позиції соціальної компетентності. Оскільки у даному процесі вагому роль відіграє скеровуючи роль педагога та середовище, яке повинно сприяти соціалізації дитини, нам необхідно було засвідчити через отримання експериментальних даних [18, с. 9].

З огляду на тему та логіку нашої наукової роботи, в аналізі стану

практики ЗДО ми звертали увагу на відповідність компетентності вихователям вимогам сучасної дошкільної освіти, запитам суспільства щодо соціалізації дітей 6-7 років, які стануть у наступному учнями початкової школи.

Важливо було з'ясувати, наскільки правильно організований освітній процес на розвиток усіх аспектів розвитку, навчання, виховання та соціалізації дошкільників, у чому важливу роль відіграє ігрова діяльність.

З тим, нами було розроблено та проведено з педагогами ряд методів діагностування, як-от: *спостереження за педагогічною діяльністю вихователя* (дод. Е) щодо формування у дітей старшого дошкільного віку соціального досвіду. Ми з'ясовували даний аспект із включенням ігрової складової, а також – які саме з ігрових технологій використовуються педагогами й наскільки вони є різноманітними, цікавими та зрозумілими дітям. Нас також цікавило, якою мірою вихователі включаються до даної роботи, що дозволяє малюкам у безпосередній спільній діяльності, соціальних контактах із однолітками та дорослими визначати набуті уміння та навички соціального досвіду.

Усього нами було проведено 8 спостережень у таких формах організації життєдіяльності дітей, як заняття та ігрова діяльність у вільний позазаняттєвий час.

Ми з'ясували, що вихователі достатньою мірою володіють професійними навичками проведення таких форм роботи щодо соціалізації дітей. Так, в організації у другу половину дня сюжетно-рольових ігор упродовж перших трьох днів було обрано тему «Магазин», де діти змогли виявити набуті навички комунікацій. Вихователь пропонував їм уявити, що один із покупців прийшов до крамниці дуже сердитим і міг би посваритися з іншими. Питання від педагога звучало так: «діти, а як нам допомогти дядьку Борису змінити поганий настрій?». Вихід із запропонованої ігрової ситуації діти знаходили у тому, що інші люди, що купували товари, могли посміхнутися йому, сказати теплі слова.

З'ясовано, що самі педагоги переважно займали позицію невтручання у розгортання сюжету гри, проте скеровували її перебіг новітніми ситуаціями, образами героїв, їхніми несподіваними вчинками тощо. Усього ми нарахували 13 доцільних, створених вихователем для набуття дітьми умінь доцільної комунікації, ігрових ситуацій.

По-друге, вихователь у процесі гри дітей достатньою мірою звертав увагу на поведінку та включеність до гри тих дітей, які були скутими, сором'язливими, не намагалися гратися з тими, хто вже був задіяним у процесі гри. У той же час, скеровуючи участь дітей, вихователі не завжди доцільно регулювали зміни атрибутів для гри, сприяли уведенню до неї нових, цікавих для гри персонажів.

У подальші дні, визначені нами для спостережень, діти, за керівництва вихователів, гралися у «Сім'ю» й ми помітили, що вихователі не спрямовують їхню діяльність за перенесення набутих соціально-комунікативних умінь, умінь підтримки сюжету та виконання ролей, на новий сюжет гри. Тим самим, діти, дотримуючись останнього, намагалися встановити новий характер стосунків, не виявляли умінь втілення у ролі певних аспектів соціального досвіду, у тому числі – комунікативних.

Таким чином, можна констатувати, що при проведенні сюжетно-рольових ігор вихователі перебирають методику їх проведення, орієнтуючись на дітей старшого дошкільного віку. Такі ігри не завжди слугують для малюків «полігоном» для втілення набутих соціальних умінь та навичок, умінь домовлятися, взаємодіяти, спілкуватися тощо.

Розглянемо, які ж особливості використання ігрових технологій щодо соціалізації п'ятирічних дітей було визначено нами у процесі спостереження на заняттях різного змісту. Переважно ми проводили такі спостереження на заняттях із соціуму, занять художньо-продуктивною діяльністю (аплікація, малювання).

Заняття із ознайомлення із соціумом – одне із тих, в якому можна широко використовувати спектр ігрових технологій, у тому числі –

комунікативних, проблемно-ігрових, а також ігри виховного спрямування. На усіх заняттях, коли проводилося наше спостереження, педагоги використовували певні технології, проте, переважно, щодо підтримки належного емоційного стану дітей та технології соціально-комунікативного спрямування «Сонце на долоні», «Будинок мрій», «Несварійко» тощо.

Цікавою для малят була гра-квест «Допоможемо Телесіку друзів шукати», проте вона проводилася переважно за участі самого педагога, а роль дітей зводилася до участі у розгадуванні загадок або квестових діях.

На заняттях творчою діяльністю педагог більшою мірою використовував потенціал колективних видів роботи. Серед ігрових приймів, які добиралися, були переважно змагальні та творчого характеру. На жаль, вихователь не задіював потенціал під групової роботи, не призначав посильних до віку дітей завдань на прояв творчих можливостей дітей, основ командної роботи через постановку ігрових завдань або ігрової тематики.

На нашу думку, опора на фронтальні форми роботи з малюками обумовлюється бажанням педагогів дотримуватися для себе «зони комфорту», коли він скеровує дії дітей, їхнє спілкування, участь у заняттях за авторитарним типом педагогічної взаємодії. Ми помітили також, що діти коли вихователь пропонував їм цікаві види ігрових моментів, ставали більш активними, зацікавленими, проте їхні зусилля були спрямовані на виконання завдань дорослого, а не на прояв своїх життєвих та соціальних умінь та не на взаємодію з однолітками.

Отже, можемо резюмувати, що потенціал ігрових технологій несповна використовується вихователями на заняттях різного змісту. За своєю вихованою суттю, ці заняття спрямовані на виконання дітьми поставлених педагогом завдань, у їхній структурі використовуються переважно прийоми активізації уваги дітей, перевірки набутих знань або умінь. Заняття не є для малюків 5-ти років середовищем комунікацій, соціальний досвід та комунікативні уміння дітей не відтворюються у цікавих формах роботи, у тому числі – ігрових технологіях.

Перейдемо до аналізу отриманих результатів проведеного *анкетування вихователів ЗДО* (дод. Є). Метою цієї методики було визначення засад професійної діяльності вихователів щодо використання ігрових технологій як засобу формування у дітей соціального досвіду.

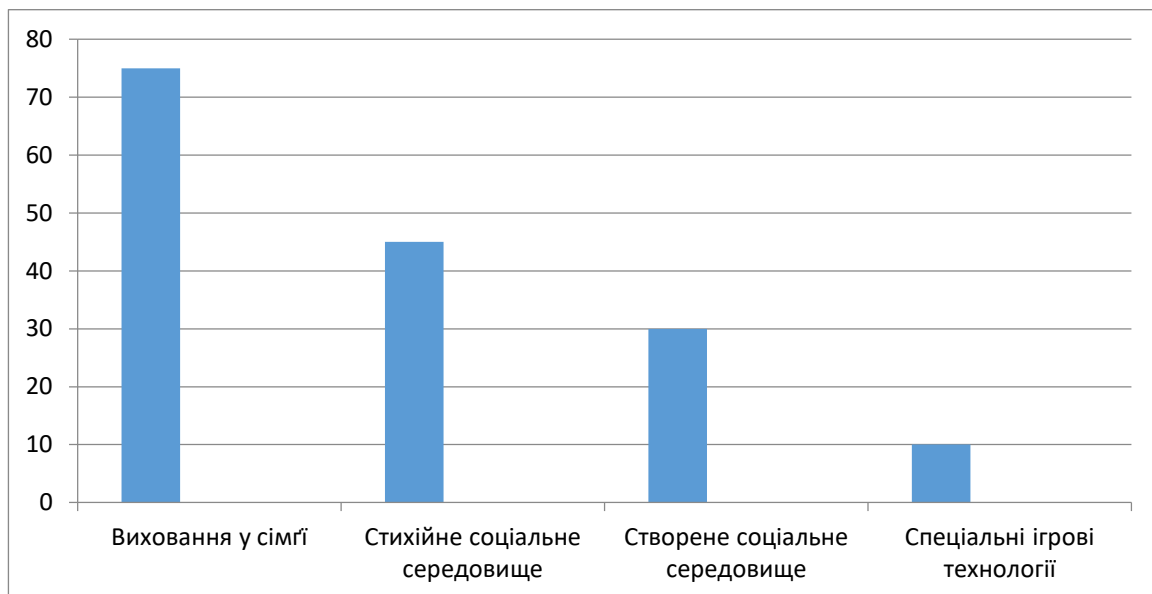
З початкових питань анкети щодо відомості про респондентів, ми з'ясували, що усі з них мають вищу педагогічну освіту, а 66% - фахову. Середній вік опитуваних становить 45 років, з них усереднені показники стажу – 27,5 років. Отже, переважна більшість вихователів даного закладу освіти – люди середнього віку, проте їхній стаж роботи у садку переважно є частиною загального трудового стажу. Це свідчить про нетривалий досвід педагогічної роботи з дітьми дошкільного віку стосовно окремих педагогів.

У блоку питань №1 ми розмітили такі, що були спрямованими на виявлення обізнаності вихователів з проблемою формування соціального досвіду у дітей. Ми так формулювали питання, щоб акцентувати саме на даному понятті, а не на більш широкому, яким є соціалізація.

З'ясовано, що лише 45% респондентів достатньо аргументовано відповіли на дане питання, вказуючи на такі компоненти соціального досвіду, як знання про соціум, мотивація на його пізнання, а не тільки стосовно переважаючих у відповідях умінь соціальних комунікацій дотримання норм та правил соціально прийнятної поведінки, етичних норм тощо.

На думку анкетованих, на формування у дітей означеного досвіду найбільшою мірою впливають наступні чинники (діагр. 2.1).

З діаграми визначається, що найбільш вагомими у питаннях соціалізації дітей вихователі вважають виховані можливості сім'ї, що цілком зрозуміло з огляду на потужні традиції родинного виховання в Україні. Другим важливим чинником педагоги визначають вплив навколишнього життя, що оточує малюка та різні стихійні соціальні впливи. Частково погодимося із такою позицією вихователів, обумовлюючи це соціальною спрямованістю особистості дитини 6-9 років на наслідування поведінки та дій значущої людини.

Діаграма 2.1. Рейтингове визначення анкетованими вихователями чинників впливу на набуття дитиною соціального досвіду (визначено у %)

Ми звернули увагу на те, що достатньо низькі позиції у запропонованому рейтингу займають спеціально запроваджені педагогічні дії, у тому числі – засоби соціалізації дитини. Вочевидь, практика даного закладу освіти не визначає ефективності дії середовища розвитку та соціалізації дітей. Не віднайшли сталого та дієвого місця у системі роботи дітьми й ігрові технології, про що засвідчили у відповідях опитувані.

З відповідей на ряд інших питань ми з'ясували, що вихователі приділяють велику увагу питанням щодо соціалізації дітей, проте – переважно на заняттях. У позазаняттєвих формах роботи переважно проводяться сюжетно-рольові ігри, читання творів літератури, сучасних казок соціально-морального спрямування з подальшим обговоренням.

У позазаняттєвій роботі вихователі практично не використовують сучасні технології соціалізації дитини, віддаючи їм перевагу в занятій них формах роботи. Діагностика сформованості соціального досвіду дитини не здійснюється педагогами за окремими методиками, проте загальна картина

соціалізованості кожної дитини групи відбувається на основі спеціально підібраних методик.

Педагоги вказали, що набуттю дитиною соціального досвіду найкраще сприяють такі види роботи, які заняття із ознайомлення із соціумом, спеціально створені ситуації соціально-морального змісту, читання творів літератури (особливо – твори В. Сухомлинського).

Ігрові технології соціалізації дитини, як було відмічено нами вище, не віднайшли належного місця у роботі з п'ятирічними дітьми. Деталізуючи дане питання, ми опитували стосовно конкретних видів ігрових технологій, які здатні поглибити соціальний досвід малят. З тим, ми отримали від респондентів наступні дані рейтингу тих видів ігрових технологій, які видаються їм найбільш прийнятними (діагр. 2.2).

Діаграма 2.2. Рейтингове відсоткове визначення використання ігрових технологій

З даних діаграми визначається, що найбільшою мірою вихователями використовуються такі види технологій, як: з опорою на сюжетно-рольову гру та комунікативні. Сукупно вони займають 85% обсягу усіх технологій, які добирають педагоги. Найменш задіяними виявилися проблемно-ігрові

технології, які вимагають від вихователя ретельного продумування щодо їх вибору та умінь проведення щодо досягнення необхідного результату з дітьми різних рівнів соціального досвіду.

Аналізуючи свої педагогічні можливості у питання соціалізації, вихователі вказали, що вони достатньою мірою володіють необхідними професійними навичками щодо проведення такої роботи. Однак, на думку вихователів, сформованість у дітей їхньої групи соціального досвіду (використовуються дані анкет тільки вихователів середньої групи), є наступними:

Високий рівень – 15%;

Достатній рівень – 55%;

Неналежний рівень – 30%.

Отже, вихователі за наданими кількісними даними визначили усереднено низькі показники набутого дітьми соціального досвіду, коли лише 15% дітей, на думку педагогів, мають розвинені соціальні можливості напередодні їх переходу до найстаршої вікової групи ЗДО. Серед труднощів, на які вказали вихователі щодо проведення роботи із формування соціального досвіду у дітей, було зазначено складність сучасних підходів до головних позицій даної справи, необхідність постійного поповнення знань щодо цього шляхом самоосвіти, брак часу для цього, неефективна взаємодія із сім'ями вихованців з різних питань соціалізації.

У результаті аналізу *навчально-методичної документації* (планів роботи вихователів середньої групи) ми з'ясували, що велику увагу щодо використання соціалізуючого потенціалу гри надається сюжетно-рольовій грі та іграм комунікативного спрямування.

Нами з'ясовано, що педагоги приділяють належну увагу веденню планування, зазначають зміст і тематику форм роботи, у тому числі – стосовно використання ігор. Проте, головні методи й засоби, які визначатимуть ефективність роботи, вказуються не завжди. Також педагоги не завжди зазначають у планах, які саме елементи варіативності ігор

надаються з тим, щоб розширити ігровий та комунікативний досвід дітей, надати їм нового, цікавого для дітей сюжету тощо.

Таким чином, проведені нами методики з педагогами закладу дошкільної освіти дозволили з'ясувати, що стан роботи щодо соціалізації дітей середнього дошкільного віку, набуття ними необхідного соціального досвіду є малоефективним. Використовуються переважно традиційні форми роботи, інноваційні ж мало торкаються ігрових технологій. На думку вихователів, такі технології є складними для використання з дітьми 5-ти років і спрямовані на роботу зі старшими дошкільниками. Педагоги слабо вмотивовані на запровадження сучасних засобів виховання та соціалізації дітей.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

За результатами проведеного констатувального експерименту ми дійшли до таких висновків.

Для практичного вивчення сформованості соціального досвіду у дітей середнього дошкільного віку засобами ігрових технологій нами було розроблено методику, що включала у себе два напрями роботи: з дітьми п'яти років і вихователями закладу дошкільної освіти. До експерименту було залучено 28 дітей середньої групи та 16 вихователів закладу дошкільної освіти. Розподіл дітей на групи експерименту не поводився.

Для проведення експериментальної роботи з дітьми середнього дошкільного віку було розроблено критерії та показники сформованості у них соціального досвіду, а саме: соціально-когнітивний, соціально-емоційний, поведінково-діяльнісний. До кожного із розроблених критеріїв було дібрано відповідні методики їх діагностування. Експериментальна робота проводилася як індивідуально із кожною дитиною, так і з групами дітей.

З'ясовано, що діти п'яти років найбільшою мірою ознайомленні з ігровими технологіями сюжетно-рольового спрямування. З метою поглиблення технологічних засад гри, перш за все – у виховному спрямуванні, вихователі використовують різні варіанти сюжетно-рольової гри та частково замінюючи атрибути для оновлення наповненості сюжету предметами, аксесуарами тощо.

Ми з'ясували, що діти мають певні знання про соціально прийняті норми поведінки, але вони практично не відтворюються в ситуаціях, пов'язаних із життєвим досвідом дітей. Вихователі не практично не використовують у роботі спеціально створені ситуації морального вибору, аргументуючи цю роботу як для дітей більш старшого віку.

Встановлено, що соціально-когнітивний критерій сформований менш ніж у 1/3 вихованців середньої групи. Соціальний досвід дітей суттєво

обмежений стосовно можливості виявити набуті у процесі педагогічної роботи знаннями про соціум у формах практичної діяльності. У тому числі – ігрової.

Діти мають обмежене коло емоційних уподобань щодо соціуму. Переважній більшості дошкільників емоційно прийнятні переважно рідні люди та друзі. Їхнє емоційне реагування стосовно інших не скеровується спеціальними елементами педагогічної роботи, оскільки вихователі практично не проводять ігрові технології соціально-емоційного розвитку. З'ясовано, що майже 2/3 дітей не мають розвинених до віку соціально-комунікативних навичок, а уміння комунікувати обмежується переважно використанням форм етичного мовлення. Діяльнісно-поведінковий критерій не визначив високої забезпеченості майже у 75% дошкільників середнього віку, що пояснюється обмеженістю форм роботи щодо їхньої соціалізації.

Педагоги визнають необхідність проведення різноманітних та цікавих для дітей форм та методів роботи, проте гри вони розглядають в її традиційному навчально-виховному спрямуванні. Сучасні ігрові технології є маловідомими для вихователів, які вважають їх більш прийнятними для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. У практиці роботи з дошкільниками вихователі використовують переважно сюжетно-рольові та дидактичні ігри. Тематика сюжетно-рольових ігор для дітей 5-ти років є достатньо традиційною. Педагоги скеровують хід гри, проте не втручаються в нього, застосовуючи підходи до організації ігор більш старших дітей.

Ігри дітей не визначають спрямованість на збагачення досвіду взаємин, спільних дій, які не відомі їм із власного життя. Велика частина інформаційного матеріалу про соціум, яка надається дітям на заняттях, не засвоюється ними в інших формах виховної роботи.

Виявлені нами чинники, які впливають на ефективність роботи із використання ігрових технологій у роботі з дітьми середнього дошкільного віку будуть ураховані у розробці коригувальної системи роботи та її реалізації у практиці закладу дошкільної освіти.

РОЗДІЛ 3
ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ
В ДІТЕЙ 5 РОКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Обґрунтування педагогічних принципів та організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду в дошкільників п'яти років засобами ігрових технологій

Проведене експериментальне дослідження на констатувальному етапі дозволило визначити стан практики закладу дошкільної освіти щодо ефективності роботи стосовно соціалізації дітей, збагачення їхнього соціального досвіду. Здійснений щодо цього аналіз отриманих результатів вказав на те, що ігрові технології практично не слугують дієвим засобом соціалізації дітей. Дані елементи виховної роботи є обмеженими у доборі їх видів, не добираються із урахуванням вікових можливостей дітей.

З тим, щоб збільшити ефективність педагогічної роботи стосовно соціалізації дітей п'ятого року життя, надати дошкільникам можливість виявити набутий соціальний досвід, нами було проведено формувальний експеримент.

Його реалізація потребувала розробки системи роботи, її реалізацію у практику ЗДО стосовно дітей ЕГ середньої групи та вихователів садочка. У розробці такої програми роботи ми, перш за все, визначили головні педагогічні принципи, які здатні окреслити загальну стратегію її проведення. Це такі принципи, як:

Принцип дитиноцентризму втілюється у головному нормативному документі дошкільної освіти – її Базовому компоненті [18]. На думку Г. Беленької, під цим терміном слід розуміти педагогічний процес, у центрі

якого знаходиться особистість дитини, роль вихователя при цьому зводиться до розумного керування процесом фізичного та особистісного зростання кожного вихованця ЗДО, з урахуванням його індивідуальних особливостей [5, с. 1].

Принцип індивідуалізації освітньо-виховного процесу спрямований на урахування особливостей кожної дитини, її соціального, когнітивного розвитку, психологічного стану та фізіологічних особливостей, розвитку творчих здібностей тощо.

Принцип емпатійності розглядається як здатність розуміти життєві можливості та запити дошкільника, а також уміти передбачити її вчинки у різних життєвих, соціальних та педагогічно створених ситуаціях.

Принцип взаємовпливу колективу та особистості у процесі виховання та розвитку дошкільника пов'язаний із здатністю дошкільника до сприймання власних (особистісних) потреб, можливістю урахування думки оточуючих стосовно своїх дій, поведінки, а також здатність колективу впливати на особистість з урахуванням гуманістичних засад даного впливу.

Через осмислення теоретичних засад наукового дослідження, аналізу поглядів А. Богуш [7], Г. Беленької [5], Н. Гавриш [22], О. Кононко [27; 28], Т. Поніманської [49; 50] та ін. фахівців було виявлено та обґрунтовано три найбільш значущі організаційно-педагогічні умови формування соціального досвіду дітей п'яти років засобами ігрових технологій: 1) забезпечення готовності вихователів до використання потенціалу ігрових технологій у формуванні соціального досвіду дітей; 2) добір різних видів ігрових технологій, спрямованих на збагачення соціального досвіду дитини; 3) забезпечення прояву дітьми соціального досвіду у формах ігрової діяльності.

Розкриємо зазначені організаційно-педагогічні умови більш детально.

Перша умова. Забезпечення готовності вихователів до використання потенціалу ігрових технологій у формуванні соціального досвіду дітей.

Дана умова пов'язана із ключовим поняттям, яким є *готовність*. Під

ним у психологічному словнику визначається тлумачення як «настанова, спрямована на виконання якоїсь дії». Це передбачає наявність у людини необхідних знань, умінь та навичок, а також можливість уникнення протидії тих перешкод, які можуть виникнути у процесі дії, а також визначення для особистості певного сенсу у даній діяльності.

Дослідники Г. Беленька [5], Т. Буянова [10], В. Деркунська [19]. визначили, що стан готовності особистості до здійснення певного виду професійної діяльності позитивно впливає не тільки на даний процес, але й, з урахуванням специфіки професійної діяльності педагога, - на його подальше самовдосконалення. Розглядаючи сутність *професійної готовності педагогів* дошкільного профілю до роботи з дітьми, вчена Г. Беленька вказує на такі якості, як: любов до дітей, бажання вдосконалюватися, творчий розвиток, знання вікових та психологічних особливостей дошкільників, здатність до забезпечення ігрової діяльності дітей як провідної у період дошкільного дитинства [5, с. 2].

З метою збагачення пізнавального змісту творчих ігор п'ятирічних дітей застосовуються різноманітні педагогічні методи та прийоми. Реалізується зазначене завдання насамперед через подорожі та екскурсії з дітьми за межі найближчого, вже знайомого їм життєвого простору, відвідування з батьками вистав дитячих театрів, перегляд кінофільмів і відеофільмів, читання книжок, розповіді поданні в про роботу людей різних професій та про інші доступні для них події дорослого життя тощо.

Друга умова. Урахування вікових особливостей дітей щодо добору та проведення ігрових технологій як засобу формування їх соціального досвіду.

Зазначена умова є однією із найважливіших з огляду на побудову виховного процесу з дітьми 5 років. Як зазначає Г. Беленька, у дітей чотирьох – п'яти років уже починають формуватися моральні поняття *добре, погано*. Їхня ігрова діяльність починає носити характер не тільки відтворення світу дорослих, але й його збагачення власним баченням можливостей

розгортання певних подій. Для дітей цього віку ще складно віднайти вихід із будь-яких достатньо складних для них життєвих ситуацій [24, с. 54].

Першочергове завдання дорослого – навчити малюків способам позитивного виходу з будь-якої проблемної ситуації. Дорослий стає головною умовою перетворення початкових афективних тенденцій на власне людські емоції різної модальності (радість, захоплення, смуток). Входження дитини у світ, залучення її до культури людських відносин відбувається перш за все в процесі спільної діяльності дитини й близького дорослого [22, с. 268.].

У працях Л. Виготського [11], Д. Ельконіна [62], Н. Михайленко [40], І. Стародубцевої [56] вказано на специфіку ігор п'ятирічних дітей. Зокрема, говориться про те, що діти цього віку здійснюють перехід до повномірної за якістю гри. Дошкільники вчаться гратися не тільки поруч, як у ранньому дитинстві, проте й спільно. Збільшують можливості їхніх ігрових комунікацій. Вчені визначають щодо цього таку специфіку ігор п'ятирічок, як зіграність. Перша зіграність надає значний поштовх розвитку особистості дитини, її соціалізації. Малюк починає співіснувати не тільки із звичним для нього світом дорослих, а й з однолітками, із своїм поколінням.

Гра п'ятирічних дітей стає сюжетно-рольовою, малюки перебирають на себе ролі дорослих та відтворюють в своїх ігрових діях дорослий світ. Чим розгорнутішими та цікавішими для дітей стають такі ігри. Тим більші можливості щодо розширення власного соціального досвіду вони мають. Гра також сприяє становленню довільної поведінки, а це напряму пов'язано із формуванням у дітей досвіду відтворення соціально схвалювальної поведінки.

Третя умова. Опора на використання ігрових технологій комунікативного спрямування.

У деяких п'ятирічних дітей формується нова, вища для дошкільного віку позаситуативно-особистісна форма спілкування. На відміну від попередньої, її змістом виступає світ людей, а не речей. Для п'ятирічних дітей сюжетно-рольові ігри є незамінною школою комунікацій, мислення та

формування довільної поведінки.

Слід особливу увагу звернути на розгорнутість сюжеті дитячих ігор, їх рольове заповнення. Бідність та примітивність ігор негативно відбивається на комунікативному розвитку дітей. У цьому випадку діти не мають змоги гратися, спілкуватися вільно та змістовно, займатися спільною діяльністю. Також важливо звернути увагу на тому, щоб у процесі ігор дошкільники навчалися продуктивно вирішувати конфлікти, які виникають. Якщо не надати увагу комунікативному елементу ігор, у гравців можуть зростати прояви відчуженості, агресивності стосовно однолітків. Усе це спричинить негативний вплив на соціалізацію дошкільників, їхній соціальний досвід [33, с.8].

На соціальне становлення дитини, її соціальну поведінку, уміння взаємодіяти та відгукуватися на потреби інших значною мірою впливає групова діяльність, у тому числі – ігрова. Вихователь, використовуючи у роботі з дітьми ігрові комунікативні технології, розвиває у них почуття єдності, спільності, формує такі соціально-комунікативні уміння, як уміння домовлятися. Поступатися в своїх намірах, урахувати при виборі думку іншого. Як зазначає С. Курінна, у соціальному зростанні дитини, з огляду на її комунікативні можливості, є важливо навчитися керувати власними емоціями та почуттями. Дослідниця говорить про те, що цьому сприяють різні дидактичні вправи: «Доручення», «Домалюй», «Передай радість» та ін.

О. Козлюк пропонує, зокрема, такі розвивальні технології, які спрямовані на формування гуманістичної спрямованості спілкування у дошкільників:

- діалогові (бесіди, дискусії, діалог на тему);
- моделювальні (модель ситуації спілкування, власної поведінки у конфліктній ситуації, модель поведінки у конкретній ситуації спілкування, імітація тощо);

– стимулювальні (ігрові методики: ігрові вправи, дидактичні ігри, сюжетно-рольові ігри; позитивна оцінка, співпереживання, співчуття, розуміння тощо);

– корегувальні (передбачення наслідків власних дій, поведінки, спілкування, оцінка вчинку, обговорення правильності вчинку, правильного способу виходу із конфліктних ситуацій тощо) [27, с. 167].

Таким чином, у даному підрозділі було обґрунтовано педагогічні принципи та організаційно-педагогічні умови формування соціального досвіду у п'ятирічних дошкільників засобами ігрових технологій, які будуть складати теоретичне та методичне підґрунтя нашої експериментальної роботи на формувальному етапі дослідження.

3.2. Методика організації роботи з перевірки організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду дітей середнього дошкільного віку ігрових технологій

Робота на формувальному етапі дослідження була спрямована на підвищення ефективності процесу соціалізації дітей середнього дошкільного віку. Науково-методичним підґрунтям нашої роботи стала розробка педагогічних принципів, умов організації та проведення коригувальної роботи з дітьми та педагогами, яка, за нашою науковою гіпотезою, надасть позитивний вплив на стан вихованої практики ЗДО.

Метою роботи на формувальному етапі була розробка та перевірка експериментально-дослідницьким шляхом ефективності системи роботи щодо підвищення дієвості процесі формуванні у дітей п'яти років соціального досвіду засобами ігрових технологій.

При розробці такої експериментальної системи роботи ми послуговувалися працями науковців, які стосувалися дослідження специфіки формування соціального досвіду у дітей та потенціалу ігрової діяльності

щодо цього: Т. Авдулової [1], В. Арсентьєвої [4], Г. Беленької [5], Н. Голованової [12], В. Деркунської [19], В. Зебзеєвої [23], Є. Козлової [26], О. Кононко [29], Н. Кудикіної [34], С. Курінної [35], Л. Пименової [48], О. Сокурєнко [53] та ін. дослідників.

Проведення запланованої нами роботи перш за все, потребувало відповідної підготовки вихователів закладу дошкільної освіти до участі у ній. Саме тому початок формувального етапу експерименту був спрямований на реалізацію першої із визначених нами організаційно-педагогічних умов: забезпечення готовності вихователів до використання ігрових технологій з метою формування соціального досвіду у п'ятирічок.

Перший, організаційний, етап формувальної частини експерименту дуло розпочато із проведення ряду заходів з педагогічним колективом закладу дошкільної освіти. Наш *виступ на педагогічній раді* було посвячено розкриттю методичних основ нашої роботи. Ми ознайомили присутніх із програмою, у ході реалізації якої будуть використані основні елементи освітньо-виховної роботи – заняття із ознайомлення з соціумом, екскурсії, самостійна ігрова діяльність дітей (у другу половину дня).

З тим, щоб акцентувати увагу присутніх на найбільш вагомих завданнях сучасної дошкільної освіти у галузі соціалізації дітей, нами було проведено *методичний семінар* на тему: «Шляхи імплементації завдань нової редакції Базового компоненту щодо соціалізації дітей». Особливу увагу при проведенні такого заходу ми звернули на оновленні підходів до формування у дітей соціальної компетентності, необхідності урахування фактору громадянськості у процесі соціалізації дитини.

Педагоги, будучи ознайомленими із новаціями у змісті БКДО, його освітніх напрямів, із зацікавленістю взяли участь в обговоренні важливих питань семінару, які стосувалися сутності соціального досвіду дитини, специфіки його формування у дітей 5-ти років. На думку вихователів, багато методичних матеріалів, у тому числі – й тих, що розміщено в мережі Інтернет та якими послуговуються педагоги при проведенні різних форм роботи з

дітьми, назавжди зважено надають конспекти, методично засновані саме на роботі з п'ятирічними дітьми.

З тим, щоб поглибити знання вихователів закладу дошкільної освіти з питань використання ігрових технологій, вказати на спільність та відмінність з ігровою діяльністю дітей, ми провели *тренінг* «Ігрові технології у соціалізації дошкільників». Завдання, які реалізувалися у проведенні цього заходу:

- 1) розширити знання вихователів про види та специфіку ігрових технологій;
- 2) навчати педагогів проведенню з дітьми ігрових технологій, спрямованих на їхню комунікацію, технологій виховних та спрямованих на розвиток у дітей творчих здібностей.

Проводячи цей захід з вихователями, ми акцентували їхню увагу на те, що використання будь-якого з видів ігрових технологій повинен мати мотиваційне спрямування щодо підвищення інтересу дітей до подій у навколишньому середовищі, емоційну зацікавленість діяльністю дорослого, бажання включитися до цікавих форм роботи.

Решта етапів нашої експериментальної роботи була спрямована на забезпечення рівнів соціального досвіду дітей за використання розвивально-виховного потенціалу ігрових технологій та ігрової діяльності дітей.

На *другому, організаційно-мотиваційному етапі*, робота проводилася з дітьми ЕГ, яких було долучено до розробленої нами експериментальної системи роботи. В її основі були дидактичні ігри за тематикою щодо ознайомлення із соціумом, такі як: «Професії навколо нас» (перукар, касир, кондитер). Ці заняття проводилися на початку нашої експериментальної роботи з тим, щоб діти могли більше дізнатися про специфіку таких професій та у подальшому використовувати набуті знання в іграх.

Ми також передбачали, що засвоєння дітьми нової інформації про соціум збагатить їхні ігрові можливості, надасть можливість використовувати також доцільні ігрові атрибути.

Для проведення різних форм роботи з дітьми важливим визначалося поглибити їхній соціально-емоційний досвід. При проведенні будь-яких спільних форм роботи (навчальної, дослідницької, комунікативної), діти мають набути належного соціально-комунікативного досвіду, умінь розуміння станів іншої людини та себе.

Окремі із технологій соціально-емоційного розвитку дітей спрямовані на вправляння дітей у підтримці належного емоційного стану, уміннях вислуховувати інших ураховувати їхню думку тощо.

З тим, нами було проведено ряд інсценівок життєвих ситуацій.

Діти у них *розігрували тематичні сценки*:

1. Я працюю касиром, мій покупець надто знервований. Як мені поводитися?
2. Перукар зробив мені невдалу зачіску. Що мені робити?
3. Татко повернувся втомленим із роботи, а діти неслухняні. Як дійти згоди?
4. Мене запросили на день народження. Але торт мені не сподобався. Казати про це іншим?

Удосконалення емоційної сфери дітей тісно пов'язане із їхнім соціальним зростанням, вихованням у дітей уміння ставитися позитивно до себе та інших. Так, у ході *заняття «Я весела, добра дитина, чуйна та особлива»* реалізувалися такі завдання: розвивати здатність дітей до розуміння емоційних станів свого та інших людей, підвищувати самооцінку та віру в свої сили; сприяти подоланню замнутості, пасивності.

Матеріалом для проведення заняття слугували: чарівний стілець, заготовки до дитячих малюнків «Кольорові плямки».

У процесі проведення такого заняття проводилися такі *міні-форми емоційно-розвивальної роботи*: етюд «Посмішка по колу», гра «Самореклама» (розкажи, який ти гарний), гра «Чарівний стілець», вправа «Дзеркало» (робота в парах), коли одна дитина була ведучою, а інша – її «дзеркалом». Ведучий показував різні емоції, а «дзеркало» їх відтворювало.

З тим, щоб розвинути у дітей комунікативні уміння, нами було запроваджено *технологію персоніфікованої ляльки*. Така технологія надає можливість налагодити між дітьми та дорослими довірливі стосунки, навчати малюків висловлювати свої мрії та бажання, вчити вибудовувати правильно речення у розмові. За допомогою ляльки діти мали можливість привносити до гри нові елементи, наприклад – щодо розподілу ролей, використання ігрових атрибутів тощо.

На третьому, заключному, *творчо-ігровому, етапі* роботи з дітьми реалізувалося завдання щодо здійснення соціальних дій в умовах сюжетно-рольових ігор з можливими варіативними змінами: формування умінь оцінювати емоційні стани та поведінку власну та інших дітей та пропонувати правильні шляхи виходу із складних комунікативно-ігрових ситуацій.

На цьому етапі було важливо організувати ігрову діяльність дітей такими чином, щоб вони змогли у змінюваних умов гри чітко визначити правильність способів поведінки, вчинків, ставлень до інших людей, свого емоційного стану, здатності правильно реагувати на емоційний стан інших тощо.

З дітьми проводилися *дві сюжетно-рольові ігри «Сім'я», «Гараж»*. Також нами проводилася комунікативна гра «Допоможемо Котові Базилію», яку ми проводили з дітьми на констатувальному етапі дослідження. До кожної із цих ігор експериментатор у якості ігрових ситуацій додавав кілька проблемних, які проходили у вигляді проблемно-ігрових технологій (за типом: знайди правильне рішення). Наведемо приклади таких ситуацій. «Даринці дуже подобається гратися у продавчиню, дівчатка поруч якраз граються у таку гру. Як Даринці попроситися до гри?».

Інший варіант проблемної ситуації: «Хлопчикам для гри в «Гараж» будуть потребуватися мийні засоби та рушнички. Але вони зайняті обладнанням майстерні. Дівчатка, як нам допомогти хлопчикам?».

Ми урахували при проведенні різних форм роботи з дітьми на цьому етапі, що участь у них п'ятирічок має бути вільною, коли дітям дозволяється

за їхнім бажанням «входити» до гри й так само виходити з неї, за сьогоdnішніми підходами до організації ігрового середовища та розвивального простору, діти мають навчатися висловлювати взаємоповагу до інших як до спів гравців.

Попередньо проведена нами роботи щодо навчання дітей урегулюванню своїх емоційних станів під час цього етапі мала закріпити у дітей їхні соціально-комунікативні уміння в ігровій діяльності. З тим, необхідним було вправляти дітей у висловлюванні своєї позиції щодо гри в цілому та ситуацій, які виникають при цьому. Й здійснювати комунікативні дії слід емоційно спокійно, виважено, поважаючи один одного.

Ті елементи роботи, які ми про поводили на попередньому етапі (з розвитку емоційної сфери та комунікативних умінь дітей) проводилися на заняттях, могли бути самостійними формами з малятами. Ми заохочували їх до самостійності включення, активності під час проведення.

Ми намагалися витримати тематику тих варіантів роботи, що були прив'язаними до центральних – сюжетно-рольових ігор. Наприклад, задля вироблення навичок вислухати іншого, підтримати розмову, ми проводили такі комунікативно-ігрові технології, як «Через скло», «Спільне коло», «Магазин іграшок» тощо. Також ми регулярно проводили з дітьми ЕГ соціогру «Руки знайомляться, руки сваряться, руки миряться», яку ми дібрали у якості діагностичної та використовували на констатувальному етапі дослідження.

З тим, щоб підвищити інтерес дошкільників ЕГ до участі в іграх та інших запропонованих формах роботи, які стосувалися їхньої соціалізації, ми намагалися зробити більш цікавим предметне насичення. Так, для проведення різних варіантів сюжетно-рольових ігор було розроблено по два-три комплекти атрибутики. Для інших форм роботи ми використовували друковані матеріали, смайлики, шапочки для ігор, «фотоапарати» тощо.

Таким чином, з метою розширення та збагачення соціального досвіду дітей п'яти років засобами ігрових технологій, нами було проведено

формувальний експеримент, запроваджено систему роботи з дітьми, а також проведено ряд методичних заходів з педагогами, що дозволило надати методичної виваженості, системності та послідовності у проведенні запланованої роботи.

3.3. Оцінка ефективності організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду 5-ти річних дітей засобами ігрових технологій

Вивчення сформованості у дітей 5-ти років соціального досвіду на констатувальному етапі дослідження потребувало проведення ряду діагностичних методик. Після проведення системи коригувальної роботи з дітьми та педагогами закладу дошкільної освіти визначалося важливим встановити, якою мірою відбулися позитивні зміни у процесі формування соціального досвіду у дітей, наскільки вагомою щодо цього була роль ігрових технологій та наскільки правильною була висунута нами наукова гіпотеза.

При проведенні повторного зрізу визначення сформованості соціального досвіду у дітей, набутого за використання ігрових технологій, участь брали вихователі садка, долучені до нашої експериментальної роботи, діти ЕГ та КГ. Зазначимо, до дошкільники КГ не брали участі у тих заходах, які були включені у систему нашої роботи, проте вони продовжували відвідувати виховні заходи, заняття, інші форми навчальної та виховної роботи за планом вихователя.

Коротко проаналізуємо результати, як ми отримали після проведення контрольного зрізу з дітьми ЕГ та КГ та педагогами садка.

На початку контрольного зрізу ми провели з дітьми два види ігор: комунікативну *«Допоможемо Котові Базилію»* та соціогру *«Руки знайомляться, руки сваряться, руки миряться»*. Ми з'ясували, що при

проведенні ігор обох видів дошкільники, які брали участь у нашій експериментальній роботі, швидше могли встановити контакт, визначити прийнятну для гри атмосферу та підтримувати її. У той же час, ігрова поведінка дітей КГ залишилася практично такою, яку ми спостерігали на констатувальному етапі – майже 55% з них відстоювали у грі переважно свою позицію, не хотіли ділитися іграшками. Їхні рольові домагання були високими та неузгодженими з побажаннями інших гравців.

Граючи у спільні ігри, п'ятирічки КГ трималися дещо відособлено, оскільки відчували спільність ігрової поведінки з тими, хто задовольняє їх як гравець – показує сильний характер, може силою відстоювати свої намагання до гри.

У той же час, діти ЕГ визначали переважно спокійну, врівноважену поведінку щодо розгортання та перебігу гри. Ми фіксували більшу, ніж на попередньому зрізі, кількість поведінкових проявів толерантності у відносинах, поступливості, здатності урегулювати свій емоційний стан.

За результатами повторно проведених *ситуацій вибору поведінки* (соціально-когнітивний критерій) з'ясовано, що діти ЕГ більш швидко орієнтуються у знаходженні шляхів розв'язання ситуацій, їхні відповіді стали більш самостійним та аргументованими. Якщо на попередньому зрізі лише 25% респондентів ЕГ було здатні до вияву ініціативи у відповідях, то на цьому – вже 65% дітей ЕГ надавали такі відповіді без підказки, не очікуючи допомоги дорослого. Ми також визначили, що 75% респондентів ЕГ мають необхідні до віку знання про соціально прийнятні поведінкові визначення: гратися дружньо, не віднімати іграшки, поступатися, бути ввічливим, не сердитися, не сваритися тощо.

У першій із двох запропонованих ситуацій вже 70% опитуваних ЕГ змогли надати швидко та привальну відповідь стосовно оцінки дій дівчинки, яка потрапила у скрутні обставини. Усі діти цієї групи експерименту вважали за потрібне запропонувати варіанти для допомоги. У той час, у КГ лише 45% учасників опитування забажали надати дівчинці допомогу. Решта сказала, за

нею слід звернутися до дорослих.

У повторно проведеній методиці *«Різнокольорові кружечки»* важливим визначалося, наскільки змінилися уподобання дітей щодо вибору партнерів по грі та встановлення гарних ігрових стосунків. Так, приблизно по 80% дітей обох груп експерименту усе ще визначали колі (настрій) свого ставлення до однолітків, партнерів по грі тільки орієнтуючись на власні кольорові уподобання. Так само, як і на констатувальному зрізі, вони послуговувалися способом «роздачі» кольорів, а не встановлення їхньої відповідності. Проте, діти ЕГ збільшили уподобання у присвоєнні жовтого кольору друзям, вважаючи, що вони «такі самі теплі, приємні». Якщо на попередньому зрізі таким кольором послуговувалося 45% респондентів, то на повторному зрізі вже 75% малят обрали його у якості відповідного щодо позитивного налаштування на емоційне спілкування з однолітками.

Ми зафіксували, що стосовно дітей, які брали участь у нашому експерименті, змінилися кількісні показники емоційних ставлень. Для учасників ЕГ суттєво збільшилися кількісні результати щодо ставлення до інших дітей (у середньому, динаміка склала +20%). Приблизно такими ж для ЕГ залишилися показники щодо ставлення малюків до батьків (динаміка становить +8%). Динаміка у результатах ставлення дошкільників до вихователя склала +15%, що можна пояснити уподобаннями малят щодо спільної з ними цікавої експериментальної роботи. Для дітей КГ не відбулося суттєвих змін щодо ставлення до значущих для їхньої соціалізації людей. Динаміка результатів залишилася в прирості до 4%, що вказує на традиційність педагогічних впливів на соціалізацію дошкільників.

Повторно проведене *спостереження* за емоційними проявами дітей 5-го року життя визначило, що для дошкільників, які брали участь в експериментальній роботі, визначилися позитивні результати стосовно їхніх соціально-комунікативних умінь. Ці результати ми спостерігали не тільки щодо ігрової, а також конструювальної діяльності. Визначено, що дошкільники ЕГ набули навичок доцільного комунікування, їхні

взаємовідносини набули більш якісних можливостей щодо урегулювання ситуацій у грі, діяльності, а також щодо безпосереднього спілкування. Соціальний досвід дітей цієї групи експерименту збагатився уміннями домірного до віку стримування емоцій, налагоджування стосунків тощо.

У той же час, за результатами наших спостережень, ігри п'ятирічних дітей багато в чому залежать від керівництва ними дорослого, його часткового його включення в гру. Для дітей цього віку є важливим, щоб до гри, як і до будь якого іншого виду діяльності, біли включеними ті, що мають гарний ігровий досвід, володіють грою та можуть «втягти» до гри. П'ятирічні діти оволодівають грою, входячи у світ гри та граючих людей, які навчають їх правилам гри, пропонують їй різні варіанти, надають дитині можливості виявити свої можливості як спів гравця та запропонувати нові ігрові ідеї.

З огляду на вищезазначене, ми відмітили правильність дій педагогів стосовно організації сюжетно-рольових ігор дітей ЕГ.

У таблиці 3.1. представлено узагальнені дані за проведеними методиками за результатами першого та другого зрізів експерименту.

Таблиця 3.1

Розподіл дітей старшого дошкільного віку за рівнями сформованості соціального досвіду засобами ігрових технологій на контрольному етапі експерименту (у %)

Рівні	Критерії												Усього			
	Соціально-когнітивний				Соціально-Емоційно				Діяльнісно-поведінковий							
	До експ-ту		Після експ-ту		До експ-ту		Після експ-ту		До експ-ту		Після експ-ту		До експ-ту		Після експ-ту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
стійкий	28	28	35	30	22	22	20	25	28	28	33	30	24	24	30	28
нестійкий	36	36	50	38	35	35	40	50	44	44	52	45	36	36	47	44
початковий	36	36	15	32	43	43	20	35	28	28	15	25	44	44	23	28

Як визначають результати, наведені у таблиці, стосовно ЕГ відбувся більш суттєвий перерозподіл стосовно усіх критеріїв сформованості соціального досвіду у дітей, найбільш помітні динамічні прирости щодо стійкого (з 24% до 30%) та нестійкого (з 36% до 47%) рівнів. Сумарно, це становить збільшення з 60% дітей, які мають рівень соціального досвіду вищий, ніж початковий, до 77%. Такі цифри свідчать про ефективність проведеної з дітьми коригувальної роботи та суттєве зменшення тих, хто перебував на початковому рівні сформованості означеного досвіду (зменшення з 44% до 23%).

У той же час, стосовно дітей КГ, які не було долучені до усіх заходів, проведених нами у межах запровадження експериментальної роботи, зміни у перерозподілі вищезазначених рівнів соціального досвіду були менш суттєвими. Особливо відчутним стало практичне збереження кількісних результатів за стійким рівнем у порівнянні з констатувальним етапом експериментальної роботи (з 24% до 28%). Менш значущим визначився у КГ й перерозподіл щодо початкового рівня сформованості у дітей 5-ти років соціального досвіду – з 44% до 28%, тоді як стосовно ЕГ позитивні зміни за цим рівнем стали більш показовими.

Підсумовуючи результати, отримані нами стосовно дітей п'яти років ЕГ та КГ щодо ефективності проведеної нами експериментальної роботи та визначення рівнів їхнього соціального досвіду на контрольному етапі, слід вказати на наявність достатніх позитивних змін за повторно проведеними з дітьми методиками.

Після проведених з вихователями методик на контрольному етапі експериментальної роботи ми переконалися, що педагоги визначили для себе важливість використання різних видів сучасних ігрових технологій у роботі з дітьми не тільки з огляду на їх навчання та розвиток, проте й з метою доцільної соціалізації, яка відповідає віку дітей.

Вихователі вказали, що їм слід продовжувати самоосвіту стосовно видів, специфіки різних ігрових технологій, які мають високий педагогічний

потенціал. Також було висловлено думку педагогів на необхідність уточнення специфіки та організації ігрової діяльності дітей з огляду на їхній вік з тим, що б не «забігати вперед», а також уникати повторюваності сюжетів, рольового розподілу в іграх та досягати ефективності в їхній спрямованості на набуття дітьми належних умінь комунікацій в іграх.

Вихователі також зазначили, що важливу роль у процесі проведення ігор дітей відіграють елементи сюрпризності, проблемності, які варто вирішувати через запровадження спеціальних елементів роботи щодо соціалізації дітей, які були успішно використані нами у процесі експериментальної роботи.

При повторно проведеному засіданні педагогічної ради закладу дошкільної освіти було проаналізовано здобуті результати, окреслено перспективи подальшої діяльності колективу закладу дошкільної освіти стосовно успішної соціалізації дітей різного віку та використання при цьому потенціалу дитячої гри та ігрових технологій.

Таким чином, результати, отримані нами після проведення діагностичних методик на контрольному етапі дослідження дозволять говорити про правильність визначених нами організаційно-педагогічних умов формування у дітей 5 років соціального досвіду засобами ігрових технологій та ефективність проведеної роботи на формувальному етапі дослідження.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Організація системи роботи на формувальному етапі дослідження була спрямована на підвищення результативності педагогічного процесу з дітьми п'ятого року життя щодо формування у соціального досвіду. У якості засобу для здійснення такої роботи було обрано різні види ігрових технологій, можливі для роботи з дітьми п'яти років, а також сюжетно-рольова гра як базисна щодо набуття дитиною цього віку необхідного соціального досвіду.

З тим, щоб поглибити ігрові можливості, ми використовували ті опорні види ігрових технологій, які було взято у якості експериментального матеріалу для встановлення розвиненості ігрових можливостей дітей та їхнього соціального досвіду. Це сюжетно-рольова гра «Сім'я», комунікативна гра «Допоможемо Котові Базилію», соціогра «Руки знайомляться, руки сваряться, руки миряться».

Для розробки системи роботи на формувальному етапі дослідження нами було визначено ряд педагогічних принципів та організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду п'ятирічних дошкільників засобами ігрових технологій. Це наступні умови: 1) забезпечення опори на вікові особливості дошкільників п'яти років у даному процесі; 2) використання різних видів ігрових технологій щодо втілення у них набутого дітьми соціального досвіду; 3) створення соціально-розвивального середовища щодо творчої реалізації набутого старшими дошкільниками соціального досвіду.

Проведення експериментальної роботи розпочалося з підготовки педагогів до більш повного та ефективного використання соціалізуючого потенціалу ігрових технологій. Для вихователів нами було проведено наступні форми роботи: виступ на педагогічній раді, методичний семінар, тренінг щодо використання різних видів ігрових технологій у роботі з дітьми.

Робота з дошкільниками ЕГ проводилася у два взаємопов'язаних етапи. На першому з таких етапів, проводилися наступні види роботи: дидактичні

ігри за тематикою щодо ознайомлення із соціумом, розігрування тематичних сценок, заняття щодо ознайомлення із соціумом, міні-форми емоційно-розвивальної роботи, технологія персоніфікованої ляльки. На заключному, творчо-ігровому, етапі формувального експерименту, ігрову діяльність дітей поводили у змінюваних умовах гри, провели дві сюжетно-рольові ігри та комунікативну гру, використовували проблемні ситуації.

Перевірка ефективності проведеної роботи здійснювалася на контрольному етапі дослідження, в основі якого лежали повторно проведені методики діагностування. Встановлено, що для дітей ЕГ, долучених до експерименту, ігрова діяльність визначилася ефективною «школою» встановлення ігрових взаємовідносин, поглиблення навичок комунікацій. Проведення спеціально дібраних ігрових технологій, відповідно до віку дітей, дозволило поглибити та розширити їхній соціальний досвід, набути навичок регулювання емоційних станів, вирішення проблемних ситуацій, у тому числі – ігрових.

Для дітей ЕГ при повторному проведенні методик було виявлено більш суттєве зростання кількісних показників сформованості соціального досвіду за усіма визначеними щодо цього критеріями, за стійким та нестійким рівнями. У той же час, майже на 45% скоротилася відсоткова кількість дітей ЕГ, яких попередньо було віднесено до початкового рівня сформованості соціального досвіду.

Стосовно дітей КГ, які лише частково брали участь у спільних виховних заходах, не брали участі у широкому колі проведених нами експериментальних формах роботи, результати виявилися такими, що знаходяться у межах приросту щодо проведення запланованих з дітьми видів освітньо-виховної роботи.

Усе це підтверджує правомірність висунутої нами наукової гіпотези та вказує на ефективність проведеної експериментальної роботи щодо підвищення рівня соціального досвіду дітей п'яти років засобами ігрових технологій.

ВИСНОВКИ

У результаті проведення дослідження з проблеми формування соціального досвіду у дітей 5 років засобами ігрових технологій на його теоретичному та емпіричному рівнях ми дійшли до таких висновків у відповідності із поставленими дослідницькими завданнями.

За першим завданням ми розкрили сутнісні ознаки соціального досвіду як психолого-педагогічної категорії.

Соціальний досвід дитини – це завжди результат дії, активної взаємодії з навколишнім світом (за М. Поддьяковим). Процес розвитку дитини дошкільного віку характеризується активним присвоєнням існуючого соціального досвіду, формуванням в дитини суспільної поведінки. Важливим джерелом набуття соціального досвіду дитиною дошкільного віку є опосередкований досвід інших людей, що визначається з творів художньої літератури, зображувального мистецтва, кіно, фольклору тощо. Джерелами соціального досвіду дітей є їхні власні дії в різних життєвих ситуаціях, переживання цих ситуацій, розмірковування (логічні осмислення) над вчинками інших людей, що спостерігаються прямо або опосередковано. Чинниками набуття дитиною соціального досвіду є виконання соціальних ролей, дотримання норм соціально схваленої поведінки. До основних показників прояву дошкільником набутого соціального досвіду відносяться такі, як: позиція дитини в контексті життєдіяльності; співвіднесення дитиною себе з реальною дійсністю; ступінь її соціальної активності; міра прояву дитиною розуміння свого внутрішнього світу; сформованість соціальних установок щодо себе самої.

На основі вивчення наукових джерел ми виявили особливості формування соціального досвіду в дітей п'ятого року життя. До факторів соціалізації дітей середнього дошкільного віку відносяться сім'я, однолітки та вихователі як представники закладу дошкільної освіти. Тому засвоєння

дітьми соціального досвіду, по-перше, зумовлює засвоєння ними навичок взаємодії із оточуючими, по-друге – потребує від навчального закладу створення умов, в яких соціалізація дітей буде проходити більш гармонійно та ефективно.

За **другим завданням** нами було надано характеристику гри як засобу формування соціального досвіду у дітей середнього дошкільного віку та обґрунтовано щодо цього потенціал ігрових технологій.

Ігрова діяльність за своєю суттю є моделювально-символічною діяльністю, оскільки у ній використовуються певні замітники предметів, моделюються ситуації, взаємовідносини тощо. За допомогою гри дитина краще орієнтується у навколишньому світі, у тому числі – соціального. Гра не замінює повністю традиційні форми і методи роботи з дітьми: вона раціонально їх доповнює, дозволяючи більш ефективно досягати поставленої мети і завдання конкретного заняття, виховного заходу тощо. У той же час гра підвищує інтерес дошкільників до пізнання нового, стимулює зростання пізнавальної активності та їхньої соціалізованості.

Під педагогічною ігровою технологією розглядається система, яка забезпечує певну частину освітнього процесу, має сюжет та зміст. Ці технології відмінні від суто розважальних, оскільки обумовлені певною початковою або розвивальною метою та очікуваним результатом. Ігрові технології у садочку добираються відповідно до віку дитини, тобто – для певної вікової групи можна використовувати певні види такої роботи. За видом діяльності ігрові технології поділяються на інтелектуальні (розумові); творчі тощо. За характером педагогічного процесу поділяються на: ігри, що розвивають комунікативні здібності; ігри виховного спрямування; ігри, що розвивають творчі здібності дитини та формують основи роботи за зразком та ін. Також використовують соціоігрові технології, до яких належать комунікативні ігри та проблемно-ігрові технології.

За **третім завданням** з метою експериментальної перевірки стану практики закладу дошкільної освіти ми розробили критерії та показники

сформованості соціального досвіду у дітей п'яти років засобами ігрових технологій. При проведенні експерименту на констатувальному рівні нами було взято такі технології, які дозволили б виявити сформованість домірного до віку соціального досвіду дитини: сюжетно-рольова гра «Сім'я», комунікативна гра «Допоможемо Котові Базилію», соціогра «Руки знайомляться, руки сваряться, руки миряться».

Ми розробили такі критерії та показники сформованості соціального досвіду у дітей середнього дошкільного віку засобами ігрових технологій. Соціально-когнітивний критерій характеризує знання дитини про схвалювані / несхвалювані та прийнятні / неприйнятні форми поведінки, має такі показники: здатність до аналізу ситуацій або варіантів їх розв'язання; знання дитини про соціально прийнятні форми поведінки. Соціально-емоційний критерій визначає емоційно-позитивний психологічний стан, який дитина вважає за необхідне та здатна підтримувати в різних формах взаємодії, у тому числі – ігровій. Показники даного критерію: відкритість до спілкування з іншими людьми; позитивний настрій під час спілкування або різних видів діяльності; позитивне сприймання себе та оточуючих. Поведінково-діяльнісний критерій з показниками: навички співробітництва; конструктивні відносини між дітьми та педагогами під час різних форм взаємодії, у тому числі – в організації та проведенні ігрової діяльності дітей.

На основі цих критеріїв та проведенні ряду діагностичних методик було виявлено три рівні сформованості у дітей соціального досвіду: стійкий, нестійкий та початковий.

За четвертим завданням нами біло проаналізовано стан практики закладу дошкільної освіти щодо формування соціального досвіду в дітей середнього дошкільного віку за використання ігрових технологій та визначено чинники впливу на ефективність даного процесу. Педагоги визнають необхідність проведення різноманітних та цікавих для дітей форм та методів роботи, проте гру вони розглядають в її традиційному навчально-виховному спрямуванні. Сучасні ігрові технології є маловідомими для

вихователів, які вважають їх більш прийнятними для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. У практиці роботи з дошкільниками вихователі використовують переважно сюжетно-рольові та дидактичні ігри. Тематика сюжетно-рольових ігор для дітей 5-ти років є достатньо традиційною. Педагоги скеровують хід гри, проте не втручаються в нього, застосовуючи підходи до організації ігор більш старших дітей.

Ігри дітей не визначають спрямованість на збагачення досвіду взаємин, спільних дій, які не відомі їм із власного життя. Велика частина інформаційного матеріалу про соціум, яка надається дітям на заняттях, не засвоюється ними в інших формах виховної роботи.

За третім завданням ми здійснили дослідницько-експериментальну перевірку педагогічних умов формування соціального досвіду в дітей 5 років засобами ігрових технологій та надали відповідні результати.

Виявлені нами чинники, які впливають на ефективність роботи із використання ігрових технологій у роботі з дітьми середнього дошкільного віку були ураховані у розробці коригувальної системи роботи та її реалізації у практиці закладу дошкільної освіти. Для розробки системи роботи на формувальному етапі дослідження нами було визначено ряд педагогічних принципів та організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду п'ятирічних дошкільників засобами ігрових технологій. Для вихователів нами було проведено наступні форми роботи: виступ на педагогічній раді, методичний семінар, тренінг щодо використання різних видів ігрових технологій у роботі з дітьми.

Робота з дошкільниками ЕГ проводилася у два взаємопов'язаних етапи. На першому з таких етапів, проводилися наступні види роботи: дидактичні ігри за тематикою щодо ознайомлення із соціумом, розігрування тематичних сценек, заняття щодо ознайомлення із соціумом, міні-форми емоційно-розвивальної роботи, технологія персоніфікованої ляльки. На заключному, творчо-ігровому, етапі формувального експерименту, ігрову діяльність дітей поводили у змінюваних умовах гри, провели дві сюжетно-рольові ігри та

комунікативну гру, використовували проблемні ситуації.

Перевірка ефективності проведеної роботи здійснювалася на контрольному етапі дослідження, в основі якого лежали повторно проведені методики діагностування. Встановлено, що для дітей ЕГ, долучених до експерименту, ігрова діяльність визначилася ефективною «школою» встановлення ігрових взаємовідносин, поглиблення навичок комунікацій. Проведення спеціально дібраних ігрових технологій, відповідно до віку дітей, дозволило поглибити та розширити їхній соціальний досвід, набутти навичок регулювання емоційних станів, вирішення проблемних ситуацій, у тому числі – ігрових.

Для дітей ЕГ при повторному проведенні методик було виявлено більш суттєве зростання кількісних показників сформованості соціального досвіду за усіма визначеними щодо цього критеріями, за стійким та нестійким рівнями. У той же час, майже на 45% скоротилася відсоткова кількість дітей ЕГ, яких попередньо було віднесено до початкового рівня сформованості соціального досвіду. Стосовно дітей КГ, які лише частково брали участь у спільних виховних заходах, не брали участі у широкому колі проведених нами експериментальних формах роботи, результати виявилися такими, що знаходяться у межах приросту щодо проведення запланованих з дітьми видів освітньо-виховної роботи.

Усе це підтверджує правомірність висунутої нами наукової гіпотези та вказує на ефективність проведеної експериментальної роботи щодо підвищення рівня соціального досвіду дітей п'яти років засобами ігрових технологій.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані із розкриттям впливу сучасних медіа ресурсів та медіа матеріалів на формування соціального досвіду у дітей п'яти років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдулова Т. П. Личностная и коммуникативная компетентности современного дошкольника. URL: <http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id>
2. Алиева Ш. Г. Социальное развитие дошкольников. *Молодой ученый*. 2014. №2. С. 711-715.
3. Артемова Л. В. Ознайомлення із навколишньою дійсністю – засіб збагачення ігор дітей. *Дошкільне виховання*. 1989. №3. С. 11-12.
4. Арсентьева В. П. Игра – ведущий вид деятельности в дошкольном детстве: учеб. пособ. М: ФОРУМ, 2009. 144 с.
5. Бітаєв В. А. Людина і соціокультурне середовище: проблема взаємодіації. *Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності*. 2004. С. 81-90.
6. Беленька Г. В. Сучасні підходи до питань формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2012. Вип. 5. С. 99-102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2012_5_23
7. Богущ А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Слово, 2006. 304 с.
8. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. СПб.: Питер, 2008. 213 с.
9. Буре Р.С. Социально-нравственное воспитание дошкольников. URL: <http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=212951>
10. Буянова Т. А. Педагогические условия сопровождения игровой деятельности детей в дошкольном образовательном учреждении. *Сб. научн. статей международной научно-практической конференции, (8-10 декабря 2016 года) / ред.-сост. Л.М. Волобуева и др. Москва: НИИ школьных технологий, 2017. С. 118-123.*

- 11.Выготский Л. С. Проблема культурного развития ребенка. Психология развития человека. Москва: Смысл; ЭКСМО. 2005.
- 12.Голованова Н. Ф. Социализация и воспитание ребенка. Учебное пособие для студ. высших учебных заведений. СПб.: Речь, 2004. 272 с.
- 13.Головченко И. А. Игровая деятельность – ведущая деятельность ребёнка дошкольного возраста.
- 14.Грицишина Т. І. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку як соціально-педагогічна проблема. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. № 12 (55).12. 2016. С. 12-15.
- 15.Грушевская И. Н. Форма бытия и способы существования социального опыта : дис ... канд. пед. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия». МГПУ им. А.Герцена. Москва, 2005. 208 с.
- 16.Давидов В. Г. Від дитячих ігор до творчих ігор і драматизацій. *Театр і освіта*: Зб. наукових праць. 1992. №3. С. 12-13.
- 17.Даурова М. Р. Формирование социального опыта младших школьников в условиях педагогического взаимодействия: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Майкоп, 2012. 35 с.
- 18.Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
- 19.Деркунская В. А. Педагогическая поддержка социализации современных дошкольников: от диагностики к технологии. *Дошкольная педагогика*. 2018. №2 (февраль). С. 4-7.
- 20.Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огневюк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець – Білоскаленко та ін.; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. І науки України, Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка. Київ: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
- 21.Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Навч. посіб. Київ:

- Академвидав, 2004. 352 с.
22. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / Богуш А. М., Варяниця Л. О.; за заг. ред. Гавриш Н. В. Луганськ: Альма-матер, 2006. 368 с.
23. Зебзеева В. А. Педагогическое сопровождение социально-коммуникативного развития дошкольников. URL: <http://www.science-education.ru/pdf/2015/2/2.pdf>
24. Ігрова діяльність у дошкільній освіті п'ятирічних дітей (педагогічний супровід до програми «Дитина»): навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Н.В. Кудикіної. Київ: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 220 с.
25. Карнаух Л. Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в умовах сучасного соціального середовища. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 40. С. 110-114.
26. Козлова Е. В. Психологические особенности социализации на разных этапах детства: дисс. ... канд. психол. наук. Москва, 1998. 150 с.
27. Козлюк О. А. Педагогічні умови формування гуманістичної спрямованості спілкування старших дошкільників: дис ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08. Київ, 2008. 241 с.
28. Кононко О. Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посібник до Базової програми розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». Київ: Світич, 2009. 208 с.
29. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) / навч. посіб. для вищ. навч. закладів. Київ: Освіта, 1998. 255 с.
30. Кравцов Г. Г., Кравцова Е. Е. Игра как зона ближайшего развития детей дошкольного возраста. *Психолого-педагогические исследования*. 2019. Том 11. № 4. С. 5–21 doi: 10.17759/psyedu.2019110401
31. Кравцова Е. Е. Культурно-историческое понимание «социализации» и её механизмов в онтогенезе. *Проблемы теоретической психологии*. Вестник РГГУ. 2006. №1. С. 23-41.

32. Кузнецова В. Г., Левшина Н. И. О социализации дошкольников. *Дошкольное воспитание*. 2006. №4. С. 10.
33. Кудяева И. А. Освоение социального опыта младшими школьниками в образовательном процессе : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Саранск, 2004. 22 с.
34. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі. Монографія. Київ: КМПУ, 2003. 272 с.
35. Курінна С. М. Особливості соціалізації дітей шести-семи років в різних умовах життєдіяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : сп ц. 13.00.05. Луганськ, 2004. 22 с.
36. Лебедев В. С. Психолого-педагогические аспекты социализации дошкольников. *Гуманизация образования*. 2015. № 6. С. 45–50.
37. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль: «Мандрівець». 2014. 128 с.
38. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності: навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ імені М. Гоголя, 2012. 106 с.
39. Матвієнко С. І. Фольклор як засіб формування соціального досвіду дитини старшого дошкільного віку. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя. №2. 2016. С. 73-78.
40. Михайленко Н. Я., Короткова Н. А. Организация сюжетной игры в детском саду: пособие для воспитателя. 3-е изд., испр. Москва: Линка-Пресс, 2009. 96 с.
41. Москаленко В. В. Соціалізація особистості: монографія. Київ: Фенікс, 2013. 540 с.
42. Мудрик А. В. Социальная педагогика. Москва: Академия, 2000. 192 с.
43. Мухина В. С. К проблеме социального развития ребенка. *Психологический журнал*. 1980. Т. 1. № 5.
44. Неясова И. А. Социальный опыт как педагогическая категория.

- Гуманитарные науки и образование*. 2011. № 4. (8). С. 41-44.
45. Онощенко С. В. Игрушка как средство формирования социального опыта дошкольников: автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования)». Тамбов, 2009. 18 с.
46. Педагогические технологии: Учебное пособие для студентов педагогических специальностей / Под общ. ред. В.С. Кукушкина. Москва: ИКЦ «МарТ», 2006. 336 с.
47. Печенко І. П. Соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів: дис ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08. Київ, 2003. 208 с.
48. Пименова Л. В. Формирование социальной ориентации у детей младшего дошкольного возраста в условиях игры: автореф. ... канд. пед. наук. Москва, 1988. 26 с.
49. Поніманська Т. І. Дитина і соціум. *Дошкільне виховання*. 2004. № 8. С. 4-8.
50. Поніманська Т. І. Люди і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини. *Дошкільне виховання*. 1999. № 8. С. 14.
51. Попова Е. П. Формирование социального опыта детей в условиях комплекса «школа – детский сад» : дисс. ... канд. пед. наук, спец.: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Кострома, 1998. 166 с.
52. Рогальська І. П. Теоретико-методичні засади соціалізації особистості у дошкільному дитинстві. автореф. дис. ... докт. пед. наук. 13.00.05 «Соціальна педагогіка»; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2009. 45 с.
53. Сокурєнко О. О. Ігрові педагогічні технології у початковій школі. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*, 2008. С. 23.
54. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ: монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг. ред. О. Рейпольської. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018. 280 с.

55. Соціологія. Навчальний посібник / за ред. В. Г. Городяненко. Київ: Академія, 2002. 560 с.
56. Стародубцева І. В. Соціальний досвід як продукт соціалізації особистості. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Київ: Ін-т проблем виховання АПН України, 2006. Вип. 9. Кн. 1. С. 30–39.
57. Тер-Минасян М. Р. Социализация детей дошкольного и младшего школьного возраста в семейных условиях (На материале взаимодействия специалистов Центра образования с семьями воспитанников): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01: Москва, 2004 153 с.
58. Тукач І. І. Формування соціального досвіду дитини дошкільного віку: історико-педагогічний аналіз. *Наукові записки НДПУ імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 5. С. 125-129.
59. Фельдштейн Д. И. Социальное развитие в пространстве-времени Детства. Москва, 1995. 342 с.
60. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія / за заг. ред. О. Рейпольської. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.
61. Хохліна О. П. Психолого-педагогічне забезпечення соціалізації дитини в освітньому закладі: теоретичний аспект проблеми. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. Том XI. Соціальна психологія. Вип. 6. Книга II. С. 416-424.
62. Эльконин Д. Б. Психология игры. Москва: Владос, 1999. 226 с.
<http://childpsy.ru/lib/articles/id/10339.php>
63. Эриксон Э. Детство и общество. 2018. Санкт-Петербург. 128 с.
64. Якобсон С. Программа и методы руководства моральным развитием дошкольников. *Вестник РГНФ*. 2005. Ч. 1. С. 192-200.
65. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / наук. кер. О.Л. Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР- Україна». 2019. 488 с.

Додатки

Види ігрових технологій за навчальною спрямованістю

- 1) ігри та вправи, що формують вміння виділяти основні, характерні ознаки предметів, порівнювати, зіставляти їх (підходить для молодших груп);
- 2) групи ігор на узагальнення предметів за певними ознаками (підходить для середньої та старшої груп);
- 3) групи ігор, в процесі яких у дошкільнят розвивається вміння відрізнити реальні явища від нереальних (підходить для старшої і підготовчої груп);
- 4) групи ігор, які виховують вміння володіти собою, швидкість реакції на слово, фонематичний слух, кмітливість та ін. (підходить для старшої і підготовчої груп).

Види ігрових технологій соціалізуючого спрямування

Види ігор	Приклади ігор
Спрямовані на навчання і тренування, а також узагальнення вивченого	«Квітка-семицвітка». Можна використовувати на занятті з англійської мови: береться квітка зі знімними пелюстками, дітям потрібно по черзі називати колір кожного англійською. Якщо хтось помиляється, починають спочатку. На занятті з вимірювання довжини для закріплення діти можуть намагатися допомогти ігровому персонажу – мишеняті, якому потрібно вибрати найкоротший шлях до норки, щоб врятуватися від кота. Дошкільникам дається умовна мірка, а також малюнок, де зображені 3 маршрути до норки, які потрібно виміряти і порівняти.
Спрямовані на розвиток пізнавальних процесів дитини, а також виховують його	Ігри з використанням рахункових паличок Кюїзенера, логічних блоків Дьенєша, квадрат Воскобовича.
Ігри, що розвивають творчі здібності дитини, а також навчальні його роботі за зразком	«На що схожа пляма». Дітям потрібно придумувати предметні асоціації до плям на аркуші паперу. Виграє та дитина, яка побачить більше предметів. «Намалюй за описом». Вихователь зачитує опис предмета (композиції, пейзажу), а діти повинні це швидко зобразити. «Домалюй другу половину». У дітей є роздатковий матеріал, на якому у кожного предмета намальована тільки його половина, а дошкільнятам потрібно закінчити малюнок
Ігри, що розвивають комунікативні здібності	«Поводир для сліпого». Діти діляться на пари, в яких одна дитина закриває очі, а друга водить його за руку по кімнаті, допомагає обстежити різні предмети, розповідає про маршрут їх пересування. Потім діти міняються ролями. Гра допомагає встановити контакт, створити атмосферу довіри в групі.
Діагностичні ігри	Ігри можна використовувати для діагностики не тільки знань і умінь, а й різних реакцій і психічних функцій. Наприклад, музичні та рухливі ігри («Море хвилюється раз») допомагають відстежити рівень рухової координації та розвитку уваги у вихованців.

Ситуація вибору поведінки №1 «Як учинити»

Мета: визначити уявлення дітей про різні стилі поведінки в конкретній ситуації морального вибору.

Хід роботи

Описується проблемна ситуація: «Наталка їхала з гірки на санчатах. Санчата перевернулись, і дівчинка впала. Сашко і Максим побачили, що сталося з дівчинкою. Як учинити хлопчикам: засміятися та йти далі чи допомогти Наталочці піднятися? А чому треба вчинити саме так?».

Ситуація вибору поведінки №2 «А якби я»

Мета: визначити вміння дітей знаходити рішення та формулювати наміри про ті чи інші дії в ситуаціях морального вибору.

Хід роботи

Дорослий починає речення, а кожна дитина індивідуально його продовжує:

«Якби я знайшла/знайшов рукавичку на дорозі, я б ...»,

«Якби я побачила/побачив стареньку бабусю з валізами, я б ...»

«Якби я дізналась/дізнався, що мій друг хворіє, я б ...».

«Якби я образила/образив свою подругу, я б...».

Соціометричне обстеження «Будинок мрій»

Мета: з'ясувати здатність дитини адекватно оцінювати власне соціальне становище (позицію, статус) та визначити соціальний статус своїх однолітків, товаришів.

Матеріали: аркуші паперу із зображенням будинку, протокольний лист обстеження.

Інструкція до виконання: Після короткої вступної бесіди про те, де живе дитина, чи подобається їй її житло, на яких поверхах краще жити у багатоповерхових будинках, експериментатор пропонував розглянути зображення будинку та послухати таку розповідь: «Це незвичайний будинок. В ньому людина розташовувалась залежно від того, як її оцінювали інші та як вона сама себе оцінювала. Якщо можна про неї було сказати «Гарна людина» - то її переселяли на верхній поверх до сонечка, якщо ж ні - то людину селили на нижньому поверсі. Як ти вважаєш, де буде твоя квартира? Де б поселилися твої друзі?».

Методичний коментар: у протоколі відзначали, які доповнення з'являлися у малюнку дитини, а також у відповіді. Відповіді дітей заносилися у протокол, малюнки оцінювалися за такими параметрами: композиційні особливості, предметно-тематичний склад малюнка, вибір форми та кольорів передачі зображення.

Соціометричне обстеження «Різнокольорові кружечки»

Мета: визначення особливостей соціальних передбачень дітей, вміння встановлювати стосунки з однолітками.

Матеріал: схема розташування дітей у групі за столами кружечки червоного, зеленого та жовтого кольору.

Інструкція до виконання: Експериментатор звертався до дитини: «Поглянь, у тебе на столі лежать кружечки. Поклади червоні кружечки біля дітей, яких ти любиш, зелені - поряд з тими, які тобі подобаються і жовті – поряд з тими, хто тобі не подобається. А який би тобі дали кружечок вихователі чи батьки? Чому ти так вважаєш?»

Методичний коментар: спочатку педагог проводив бесіду щодо кольору, який відповідає тій чи іншій оцінці. Результати заносяться до протоколу.

Критерії оцінювання (0-5 балів) для усіх діагностичних вправ

Високий рівень (3 бали)	Дитина швидко розуміє поставлене перед нею завдання, з інтересом його виконує, правильно відтворює запропоновані основні та додаткові пункти завдань
Достатній рівень (2 бали)	Дитина виявляє достатню мотивацію та інтерес при виконанні завдання, але не завжди правильно одразу визначає його шлях, потребує незначної допомоги дорослого (переважно - підказування)
Низький рівень (0-1 бали)	Дитина тільки зі значною допомогою дорослого (практичне втручання у процедуру виконання; роз'яснення) у змозі виконати завдання. Практичні дії мають невпевнений характер

Додаток Д

БЛАНК СПОСТЕРЕЖЕННЯ

**за емоційними проявами та проявами соціально схвалюваної поведінки
дітей п'яти років у різних видах діяльності**

<i>Предмет спостереження</i> <i>Вид діяльності дітей</i>	Уміння дитини взаємодіяти з іншими дітьми	Особливості емоційних проявів дітей під час взаємодії з однолітками	Уміння самостійно знаходити безконфліктні форми спілкування з іншими людьми	Знання дітьми норм соціально схвалюваної поведінки	позитивний настрій під час спілкування або різних видів діяльності
Конструювальна діяльність					
Навчальна діяльність. Заняття з ознайомлення із соціумом					
Ігрова діяльність. Сюжетно-рольова гра «Сім'я»					

Програма спостереження

Мета спостереження: виявити особливості емоційного стану дітей середньої групи під час включення у різні форми діяльності та простежити, наскільки у дітей сформований досвід щодо вияву соціальної поведінки.

Об'єкт спостереження: діти середнього дошкільного віку.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Предмет спостереження: емоційні, поведінкові прояви дітей у різних видах діяльності.

Завдання спостереження:

1) визначити особливості соціально-емоційних проявів п'ятирічних дітей під час колективних видів діяльності;

2) визначити сформованість у п'ятирічних дітей поведінкових визначень соціального досвіду;

3) виявити рівень знань у дітей норм соціально схвалюваної поведінки;

4) визначити сформованість у дітей середнього дошкільного віку навичок співробітництва та конструктивних взаємовідносин.

Форма фіксації результатів спостереження: протокол. Бланк протоколу.

Вид спостереження: цілеспрямоване, вибіркове, безпосереднє, систематичне.

БЛАНК СПОСТЕРЕЖЕННЯ

спостереження за діяльністю вихователів щодо з'ясування особливостей формування соціального досвіду дитини засобами ігрових технологій

<i>Предмет спостереження</i> <i>Вид діяльності вихователя</i>	Види технологій, які використовував вихователь у роботі з дітьми під час різних видів діяльності	Засоби, які використовував вихователь щодо реалізації ігрових технологій	Особливості керівництва та міра включеності вихователя у проведення ігрових технологій
Заняття			
Ігрова діяльність			

Програма спостереження

за діяльністю вихователів щодо з'ясування основ професійної діяльності з формування соціального досвіду дитини засобами ігрових технологій

Мета спостереження: визначити рівень компетентності вихователів з питань формування соціального досвіду у дітей середнього дошкільного віку засобами ігрових технологій.

Об'єкт спостереження: вихователі ЗДО.

Суб'єкт спостереження: експериментатор.

Предмет спостереження: діяльність вихователів

Завдання спостереження:

- 1) Визначити, які методи та прийоми використовував вихователь під час використання ігрових технологій;
- 2) Визначити, які засоби використовував вихователь під час ігрових технологій у різних формах організації життєдіяльності;
- 3) Виявити особливості керівництва та міру включеності вихователя у проведення ігрових технологій.

Форма фіксації результатів спостереження: протокол. Бланк протоколу.

Вид спостереження: цілеспрямоване, вибіркове, безпосереднє, зовнішнє, систематичне.

Анкета вихователів**Шановні працівники ЗДО!**

Просимо Вас щиро відповісти на запитання анкети. Ваші відверті відповіді допоможуть у практичному вивченні проблеми формування соціального досвіду дітей середнього дошкільного віку засобами ігрових технологій

1. Ваша освіта _____
2. Ваш педагогічний стаж _____ років
3. Зазначте, будь-ласка вікову групу ЗДО з якою Ви працюєте _____

Блок 1

1. Розкрийте сутність поняття «соціальний досвід»? _____
2. Що впливає на формування соціального досвіду?
 - A. Виховання у сім'ї;
 - B. Вплив оточуючого середовища;
 - C. Вплив розвивального середовища в ЗДО.
 - D. Вплив спеціально дібраних ігрових технологій
3. Чи вважаєте Ви за доцільне формування соціального досвіду у дошкільному віці?
 - A. Так;
 - B. Ні.
4. Якими методами ви здійснюєте формування соціального досвіду на заняттях? _____
5. Яку увагу Ви приділяєте формуванню соціального досвіду на заняттях?
 - A. Велику;
 - B. Достатню;
 - C. Недостатню.
6. Яку увагу Ви приділяєте формуванню соціального досвіду у дітей у поза навчальній роботі?
 - A. Велику;
 - B. Достатню;
 - C. Недостатню;
7. Як Ви проводите діагностику сформованості соціального досвіду

старших дошкільників?

- A. За новітніми методами;
- B. За традиційними схемами;
- C. Не проводжу взагалі.

8. Які форми організації життєдіяльності найбільшою мірою сприяють формуванню соціального досвіду в старших дошкільників?

Блок 2

9. Чи сприяють ігрові технології формуванню соціального досвіду у різних періодах дошкільного дитинства?

- A. Так;
- B. Ні.

10. Чи володієте Ви методикою використання ігрових технологій щодо формування соціального досвіду? _____

11. Які види ігрових технологій Ви використовуєте у роботі з дітьми:

- A. Комунікативні
- B. Проблемно-ігрові
- C. Виховні
- D. З опорою на сюжетно-рольову гру

Блок 3

12. Оцініть рівень сформованості соціального досвіду дітей Вашої групи.

- A. Високий;
- B. Достатній;
- C. Належний.

13. Які заходи щодо формування соціального досвіду Ви проводили протягом останнього місяця? _____

14. Оцініть якість своєї роботи щодо соціалізації дітей старшого дошкільного віку:

- A. Висока;
- B. Достатня;
- C. Належна;
- D. Недостатня.

14. Які труднощі Ви зустрічаєте при формуванні соціального досвіду у старших дошкільників? Як Ви їх долаєте? _____